

81. febr. 6.

Viharos jelenet az árutőzsdén, New Yorkban

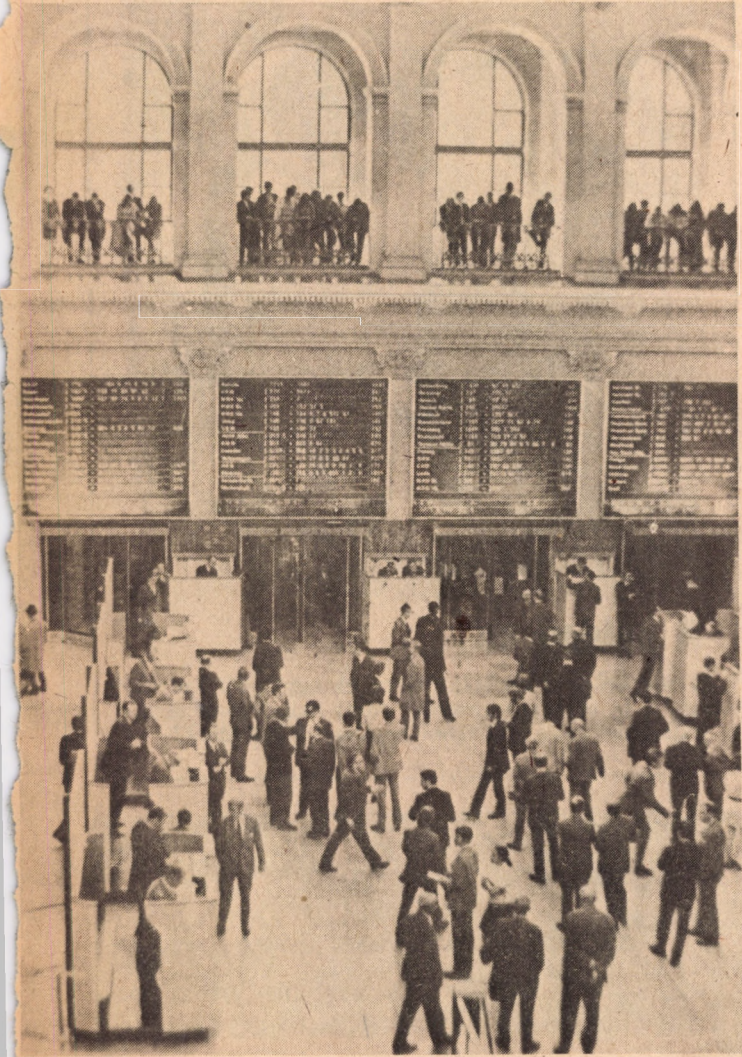
cikkeket tehát látatlanban lehet venni, hisz a minőséget a tőzsde biztosítja. Mindez azonban azt is megmagyarázza, miért csak nyersanyagok vagy mezőgazdasági termékek forgalmazhatók a tőzsdén. Ha ugyanis egy áru már nem homogén — vagyis egyes fajtái között a különbség már jelentős is lehet —, akkor a vevő ragaszkodni fog megtekintéséhez, enélkül nem dönt. Ilyenkor a vevő és az eladó nem a tőzsdén állapodik meg, hanem kettesben tárgyalnak.

A tőzsdén — ez is a hagyomány hatalma — az üzleteket manapság is „kikiáltással” kötik. A technika persze betört ide is, az üzletkötőket főnökeikkel közvetlen telefonvonalak kapcsolják össze és az aktuális árfolyamokat eredményjelző tábla közli. (A tábla tartalmát pedig a nagy hírgyűnökségek közvetítik előfizetőiknek.) A tőzsdék tagjainak száma általában évszázadok óta maximált. Új tagot csak egy régi család kihalása esetén vesznek fel, pályázati módszerrel. A tagok védik privilegizált helyzetüket, üzletet kötni a tőzsdén ugyanis csak nekik van joguk és ezért őket jutalék illeti meg. Aki tehát a tőzsdén például rezet kíván vásárolni, ezt csak rajtuk keresztül teheti.

Vásárolni vagy eladni
1929. október 29. —
a New York-i tőzsde csődje

Tizenegy évvel ezelőtt készült felvétel a Hamburgi börzén

mát ne befolyásolják olyan tényezők, amelyek nem a piaccal kapcsolatosak. (Nem forgalmazható tőzsdei keretek között például kőolaj, hisz árát nem a kereslet és a kínálat, hanem az olajtermelő kormányok határozzák meg.) Sajátosság, hogy az üzletkötés az áru megtekintésénélkül megy végbe. A vevő tehát anélkül kötelezi el magát, hogy a terméket látta volna. De ez nem okoz gondot a számára, hisz a tőzsde szabályzata pontosan meghatározza a piacképes áru paramétereit. Úgynevezett homogén

lehet „azonnali” és határidős szállításra is. Az azonnali eladások részaránya a teljes forgalomban meglehetősen kevés, általában 5 százalék. Az ügyletek többségét tehát a határidős tranzakciók teszik ki. Ekkor az eladó és a vevő, meghatározott áron, kötelezettséget vállal egy adott termék bizonyos távolabbi időpontban való szállítására, illetve átvételére. (A pamuttőzsdéken például másfél évre előre lehet üzletet kötni.) A szállítási időpontig az árak változhatnak. Ha valaki — mondjuk — a chicagói tőzsdén, 1981. júliusi szállításra eladott 1 tonna búzát 210 dolláros áron, úgy abban reménykedhet, hogy 1981 júliusára a búza ára 210 dollárnál alacsonyabb lesz. Ekkor ugyanis az egy tonna búzát a napi, olcsóbb áron megvásárolhatja és a vevőnek az eredetileg kikötött magasabb áron adhatja tovább. (A két ár közötti különbség a profit.) Ha viszont az árak időközben emelkednek, úgy ráfizet. 1981 júliusában ugyanis 1 tonna búzát csak drágábban tud majd venni és olcsóbban lesz kénytelen azt a vevőnek átadni.

Jelentős tőzsdei ármozgásoknál természetesen nagy összegű nyereségre és veszteségre egyaránt van példa. A legtöbb tőkés ország igyekszik a spekulációt keretek közé szorítani. A szigorítások azonban — mint a Hunt fivérek idézett példája mutatja — nem vezetnek mindig eredményre. A tőzsdén azonban nem csupán a multimilliomosok játszanak, hanem gyakran a kisemberek is, tőzsdei befektetésekkel igyekeznek megtakarított pénzüket értékét megőrizni. A magas infláció és a rohamosan elértéktelenedő papírpénzek korszakában ez természetes reakció. 1979 végén, egyes nyugat-európai országok televíziói riportokat sugároztak néhány pénzét féltő kisemberről, aki nem aranyba és nem ezüstbe fektette tőkéjét, hanem a tőzsdén rezet vett. Megesett, hogy a tömböket féltő gondtal őrizték — a kamrában.

G. Gy.—Sz. P.

TŐZSDEKRÓNIKA

A multimilliomosok és a kisemberek „játéka”

Sztárok a cirkuszban

Popov a világhírű szovjet bohóc és Heinz Rühmann nyugatnémet színész is fellépett Münchenben, a Krone-cir-

kuszban sok más híres művész és artista társaságában. A közös műsorra azon a hagyományos gálaesten került sor, amelyet az idős és nélkülöző artisták megsegítésére rendeztek.

Örömben ürom

A macedóniai általános és középiskolások idén egy héttel tovább élvezhették a téli szünetet. A köztársasági pedagógiai tanács, energiatakarékossági okokból, meghosszabbította a tanulók pihenőjét. A diákok örömben csak annyi az ürom, hogy a kieső tanórákat be kell pótolni, vagy a szabad szombaton, vagy a tanév végén.

Fotók: MTI
Külföldi Képszolgálat,
Ciné Revue

Ósi mesterség ifjú mesterei

A svájci Richterswillben, a Zürichhez közeli kis település iskolájában, farmeres fiúk és lányok, különböző szakmákat tanulnak ósi tradíciók szerint. A képen a fafaragó műhelyben dolgoznak a diákok.

Barikád az UNESCO-irodában

„Követeljük az ország demokratikus erőivel, köztük a haladó gondolkodású tanárokkal és diákokkal szemben alkalmazott megtorlás azonnali megszüntetését, a kínzókamrákban szenvedő elvtársaink azonnali szabadon bocsátását!” — hangoztatták azok a chilei diákok, akik nemrégiben elfoglalták Santiagóban az UNESCO helyi irodáját, s ott elbarikádozták magukat. Így tiltakoztak a junta fokozódó terrorja ellen, amely az ifjúságot is állandóan fenyegeti. Nemrégiben például letartóztatták a chilei diákmozgalom egyik vezetőjét, Patricia Torrest.

Fogkeféből milliomos

William Addis nevét ma már kevesen ismerik, pedig találmányát valamennyien naponta használjuk. Addis urat lázadásért vették börtönbe, ahol az évesen-iváson kívül más dolga nem volt. Maradt hát bőségesen ideje goldolkodásra, tervezgetésre. Többek közt azt fontolgatta, hogy mihez kezd majd szabadulása után. Mivel szakmája nem volt, dolgozni sem nagyon szeretett, könnyen akart pénzhez jutni. Egy reggel, mosakodás után a fogait kezdte tisztogatni. Rongydarabkát húzigált rajtuk — a kor szokása szerint. E furcsa fogtisztogatási módot még Arisztotelész találta fel, és a hódító Nagy Sándor is így tisztogatta fogait. Georges Washington — az amerikai elnök —, orvosa javaslatára már krémeket is kent a rongydarabra.

Nos, e hagyományos módszerrel követve Addis úr zseniális megoldást eszelt ki. Másnap ebédjéből megőrzött néhány csontot. Apró lyukakat fúrt ki rajta egymással párhuzamosan, majd lószószálakat dugdosott a lyukakba. Így készült az első fogkefe. Addis úr pedig büntetése letöltése után fogkeféket kezdett gyártani. A szegény fogolyból milliomos lett. Történet pedig mindez az 1770-es esztendőkből.

A holdog eb

Vihog, mint a fakutya? Nem, ez egy igazi kutyus, bár ő is boldogan „nevet”, mint mondásbeli társa. Miért ne tenné, aki ilyen baráttal dicsekedhet?

Elmélkedés

— Ahogy így olvasom az újságot, egyre inkább az a benyomásom, hogy nehéz időknék nézünk elébe!
(Az osztrák Volksstimme karikatúrája)

Begin

Minden akciónkra büszke vagyok – mondotta hivalkodva 1972-ben, amikor Londonban járván az ott működő arab nagykövetség a letartóztatását követelték, háborús bűnök vádjával. Az elfogás persze elmaradt, pedig kétségtelen tény, hogy Menachem Begin a negyvenes években, mint az Irgun nevű, terrorista eszközökkel működő illegális szervezet vezetője, nem egy véres akciót irányított. A leghírhedtebb az volt, amikor 1948 áprilisában fegyveresei a földdel tették egyenlővé Deir Jassin falut. A támadásban 240 arab lakos pusztult el. Alig két évvel korábban a jeruzsálemi Dávid Király Szállóát robbantották fel Begin emberei – itt is vagy százán haltak meg. (A sors ironiája, hogy három évtizeddel később Szadat éppen ebben a hotelben szállt meg nevezetes izraeli látogatásakor.)

A jelenlegi izraeli miniszterelnök múltjában tehát igencsak sötét árnyak vannak. Amikor az 1913-ban Breszt-Litovszkban született fiatalember, jogi diplomával és némi katonai tapasztalattal Palesztina területére lépett, nyomban csatlakozott az Irgunhoz, amelynek rövidesen vezére lett, a szervezet kettős célja az angol gyarmatosítók elleni küzdelem és a palesztinai arabok elrettentése volt. A Palesztinát mandátumterületként birtokló angolok számára ebben az időben Begin első számú közellenség volt, a fejére tízezer font vérdíjat is kítűztek.

Izrael állam megalapításáig azonban nem sikerült elfogni, utána pedig már politikusként, sőt parlamenti képviselőként nem fenyegette a felelősségre vonás réme. Az Irgun rövidesen sikerült párttá szerveznie, s ettől kezdve Begin neve fémjelzte a legszélsőségesebben reakciós izraeli politikai áramlatot. Magát veterán szabadságharcosnak feltüntetve, jó három évtizeddel át folyamatosan rohamozta a kormányhatalom bástyáit.

Politikai hitvallásában a szélsőséges arabellenesség játszotta a főszerepet. A hatvanas évek végén, a nagy koalíció idején egy darabig a kormányban működött pártja, amely nem egészen egy évtizeddel később, több más jobboldali politikai szervezettel együtt választási győzelmet aratott. Beginből így 1977-ben miniszterelnök lett, s ez újabb hangsúlyeltolódást jelentett az izraeli politikában.

A fő vonások: az engesztelhetetlen településpolitikai és az arab-izraeli háborúkban megszállt területek örökös megtartásának eszméje. A Begin-féle konok és kérlelhetetlen vonal természetesen még inkább megnehezítette a közel-keleti válság megoldására tett kísérleteket. A Likud-tömb kormányzásának gyakorlata pedig sokszor még a legfőbb támogatót, Washington is nehéz helyzetbe hozta. Az Egyesült Államok vezetése éppen ezért ujjongott, amikor Begin – addigi engesztelhetetlenségét látszólag feladva – belement a Camp David-i alkuba. Azóta viszont beigazolódtott, hogy az izraeli kormányfő számára az amerikai rendezési terv csupán kedvező politikai áldozat, s nem alapvető szemléletváltás. Az „egyiptomi flórtból” Beginnek az a legfontosabb, hogy az arabok megosztottsága lehetőséget ad a jelenlegi helyzet tartósítására.

A számításba csak mostanában csúszott hiba. A kormánytömb belső ellentétei szakadáshoz vezettek: a kabinet kisebbségbe került a parlamentben. S ezúttal nagyon valószínűtlen, hogy az egész életében mindig a legkeményebb eszközöket használó Begin, szokásos módszereivel képes legyen megmenteni önmagát.

A. K.

1980 elején nagy port vert fel a milliárdos Hunt fivérek esete. A tehető testvérpárt jól ismerték a New York-i ezüsttőzsdén, köztudott volt róluk, hogy a nemesfém emelkedő árát várva fantasztikus mennyiséget halmoztak fel. Számításuk jó darabig helyesnek bizonyult, a profitot azonban egyre nehezebb volt megszerezni. A nyereség kasszirozásához ugyanis elengedhetetlen lett volna, a korábban, olcsón beszerzett ezüst magasabb áron való eladása. A kínálat hirtelen növekedése viszont —

ettől tartottak Hunték — az árak jelentős csökkenéséhez vezethet. A testvérek tehát elméletben nagy összeget nyertek, ténylegesen viszont egyre kellemetlenebb helyzetbe kerültek. A felvásárolt ezüstre felvett hitelek lejáratá is közelgett és a kamatláb épp ekkor az Egyesült Államokban 20 százalékos magasságba szökkent. Vagyis: egyre drágábban lehetett csak hiteleket felvenni. A nagyszabású spekuláció folytatása akkor vált lehetetlenné, amikor az ezüst ára — hisz az ambíciózus testvérpár tovább már nem vásárolhatott — megállt, majd csökkenni kezdett. Hunték néhány ügylete kezdett veszteségesé válni. A fivérek készpénzzel már — a kívánt összegben — nem rendelkeztek, magas kamattal hitelt felvenni nem kívántak. Akkor, amikor magas áron, a további emelkedés reményében vásároltak, ügynökük veszteség esetére nagy összegű biztosítékot kért. A határidő lejártával azonban az ügynök konstataulta, hogy a biztosíték nem érkezett meg. Azért, hogy a veszteséget csökkentse, eladta a testvérek ezüstjét. Órákon belül mindenki tudta a tőzsdén: a Hunt család gondban van. Pánikszerrűen igyekezett mindenki megszabadulni ezüstjétől. Az ár pedig, ahogyan néhány hete még nőtt, olyan ütemben esett vissza. A fivérek nem mentek csődbe, bár a veszteséget kétségtelenül megérezték.

Az ügynököknek mindenre figyelni kell

A New York-i tőzsde sokat „látott” épülete

A tőzsde eredeti funkciója nem a nyereszkesedés, a hirtelen meggazdagodás vagy tönkremenés. Legfontosabb célja, hogy a vevők és eladók szándékát közvetítse, a kereskedelem központja legyen. Tőzsdék valamikor a XVI–XVII. században jöttek létre. Az „elsőség” kérdése megállapíthatatlan, magának a „börze” szónak az eredetét is háromféleképp magyarázzák a szakértők. Az egyik nézet szerint a kifejezés a brüggei (Hanzasváros) polgárnak, Van der Burse úrnak a nevéből származik, aki a legenda szerint alkusz volt, és háza falára, címerként három erszényt tett ki. Egy másik vélemény szerint a „börze” az antwerpeni Bersenstraat utcáról kapta a nevét, ahol a kereskedők üzleti ügyben gyakran találkoztak. Végül némelyek szerint a kifejezés latin eredetű. Az igazság egyelőre megállapíthatatlan.

lan. Tény viszont, hogy a XVIII. század közepére a tőzsdéket mint a kereskedelem fontos intézményeit a legtöbb állam elismerte és működésüket különböző kedvezményekkel segítette. Magyarországon — a megkésített kapitalista fejlődés következményeként — a budapesti börze csak 1864-ben nyitotta meg kapuit.

Napjainkban az egyes nyersanyagok és mezőgazdasági cikkek kereskedelmének döntő része bonyolódik a tőzsdén, vagy a tőzsdén kialakult feltételek figyelembevételével. A második világháború előtt a legjelentősebb tőzsdei központnak London számított, de ma már az USA-beli áruipiacok legalább annyira jelentősek. Egyes termékek világkereskedelmében néhány börze szerepe különleges. A gabonafélék, szójatakarányok világpiaci árát legjobban a chicagói tőzsdei jegyzés mutatja, mivel az Egyesült Államok egyike a legjelentősebb exportőröknek. A szénfémekben a londoni Fém-tőzsde a mérvadó. A brit főváros e kiváltsága a gyarmati idők maradványa, hisz a szigetország maga nem szállító, de egykori kolóniái igen. A kávéárak alakulásáról egyszerre két börze is nyújt tájékoztatást. Londonban az úgynevezett Robustafajtát jegyzik, New Yorkban — a földrajzi helyzet miatt — a dél-amerikai Arabica-t. Tőzsdén alakul ki továbbá a cukor, a pamut, a nyersbőr és az alumínium ára is.

A börzén persze nem lehet akármilyen terméket jegyezni. Szükséges először is, hogy a cikk forgal-

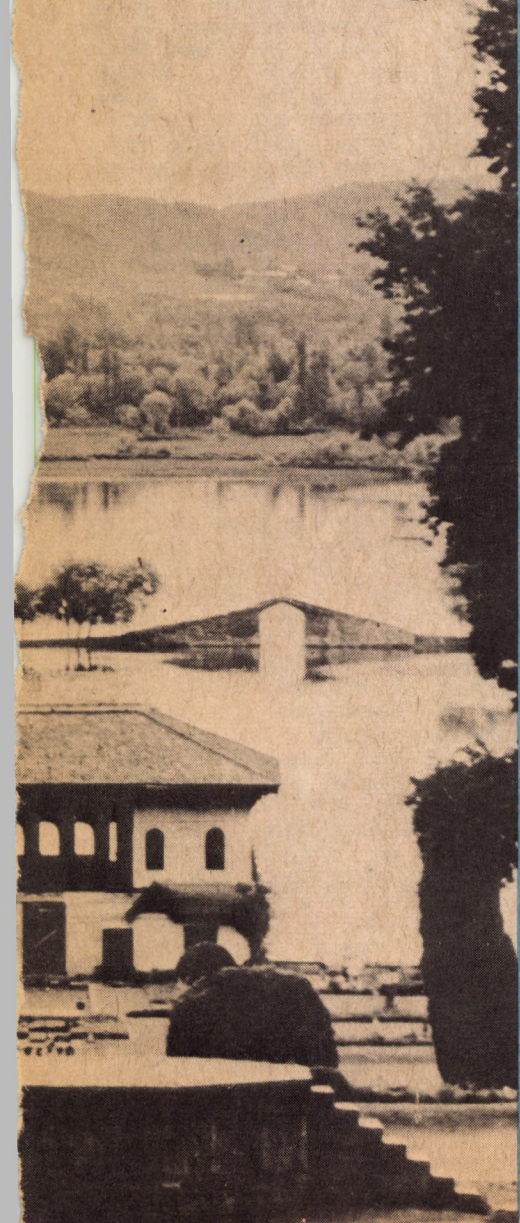
A Dal-tó tükörsíma vizén
egy shikara arra vár,
hogy a XVII. századbeli,
Nishat Bagh-i Moghul kertbe
látogató vendégeket
visszaszállítsa
a tó másik oldalán
levő városba, Srinagarba.

Kalandvágók egy csoportja a közelmúltban útra kelt, hogy a Himalája lábától indulva eljussanak a 14 ezer láb magasan, a Gangabal-tó fölött emelkedő csúcshoz, ahonnan látni lehet a hóföldre Nanga Parbatot, a világ hetedik legmagasabb hegycsúcsát. Az expedíció tagjai póniháton utaztak. Igaz, kényelmes túrájuk nem mérhető össze a legmagasabb csúcsokra induló hegymászók viszontagságos, veszélyes vállalkozásaival, de mégis érdekes kirándulás volt. Útjuk során csodálatos, felejthetetlen, életre szóló élményekben volt részük.

Az alábbiakban a Camera Press (Text and Illustrations) London nyomán, az MTI Külföldi Képszolgálat közvetítésével az expedíció egyik tagjának, Jennifer Frynek képeit és visszaemlékezését közöljük.

A szépség és az öröm képe:
a Nishat Bagh-i
„Gyönyörök kertje”
Moghul kert tizenkét terasza
a part menti pavilonig ér.
A távolban Srinagar,
s a mögötte húzódo erdős
hegyvidék.

Ahogy az Air India Jumbo Jet-je a londoni felszállást követő hosszú, de kényelmes út után Delhiben földet ért, az utasokat üdvözlő meleg levegő igazolta, hogy valóban Indiában vagyunk. A Delhi-ben elfogyasztott reggeli után belföldi járaton folytattuk utunkat Amritsaron keresztül Srinagarba. India síkságainak alaposan kijutott az augusztusi monszunból, bennünket viszont azzal biztattak, hogy Kasmírban, ebben az évszakban nem esik (pedig esett!), s nincs is igazi monszun az országban. Miután megérkeztünk Srinagarba (5000 láb magasan fekszik) elvittek bennünket a Dal-tóhoz, ahol a romantikus, színes shikarák (ponyvával és függőnyvel felszerelt csónokok) eljutottunk a „luxus” lakóbárkákra, ahol az első három éjszakánkat töltöttük. Csoportunk kilencfős volt, köztük egy amerikai házaspár, akik egyenesen San Franciscóból érkeztek. Túrávezetőnk gyakorlott utazó volt, behatóan foglalkozott a botanikával, s ennek nagy hasznát vettük a hegyi túrák során. Tizenhat napos utunkért 530 fontot fizettünk, ami minden kiadást fedezett, kivéve persze a póniút vezetőinek adott borraivalót.

A lakóbárkán (Srinagarban ez hagyományos elszállásolási mód) két-három ágyas hálószobák, fürdőszobák, egy nagy étterem és társalgó, veranda és ponyvával tetőterasz volt, nagyszerűen berendezve. Kiszolgálásunkról egy „főpincér” és egy boy gondoskodott. A pompás ételeket a parton főzték, majd a hajón egy kis főzőfűlkéből szervírozták. A tetőn elhelyezett bojlerből bármikor vehettünk meleg vizet. A hűtőszekrény tele volt italokkal. A szobák falát és a mennyezetet cédrusfával borították. Mindent egybevetve a szállás olyan rendkívül érdekes volt, amilyenben még sosem volt részem. Minden egyes lakóbárkához tartozott egy shikara, amelyen a személyzet a vendégeket bármikor a partra szállíthatta, ha azoknak éppen a városban volt kedvük kószálni. Srinagarban ugyanis rengeteg a látnivaló; az odalátogató idegen elidőzhet a tó körül teraszosan kiképzett XVII. századbeli Moghul kertek bármelyikében, kedvére kószálhat a város bazarjaiban is, ahol ki van téve a kísértésnek, hogy vásároljon a gyönyörűen festett és lakkozott papírmásé áruk, az ezüst ékszerekből és drágakövekből, a kasmírken-

dőkből, a szőrmékből és bőrárúkból, ellátogathat a szőnyeggyárba, s megnézheti a kézi szövőgép előtt ülő férfiakat és fiúkat, amint a pompás selyem, kasmír szőnyegeket készítik. (A turisták tetszés szerinti méretben vásárolhatnak szőnyeget a közeli áruházban).

A harmadik reggelen búcsút mondtunk Srinagarban, s taxival elmentünk a 8000 láb magasságban fekvő bázis táborunkba, Thajawasba („Jégmedence”). Innen indultunk el tizenegy napos póniutunkra. Követtük a völgy folyójának vonalát, míg el nem értünk a táborhelyünkhöz, amit már előre elkészített számunkra az expedíciót kísérő személyzet. Ragyogó napsütésben, hóval borított hegyekkel körülvéve ültünk asztalhoz, s két udvarias pincér szolgálta fel a rendkívül ízletes ételt, amit a szabad ég alatt főztek meg.

A sátrakat tábori ágyakkal, takarókkal, párnákkal, lepedőkkel szerelték fel. A turistáknak csak éppen annyi volt a dolguk, hogy megfogják a személyes dolgukat és bevigyék a sátorba, ahol még éjszaka sem volt 45 °F-nál alacsonyabb a hőmérséklet. Külön sátorban tartózkodtunk alkonyat után, vagy nedves időben, egy másikban, amelyet kancsókkal, edényekkel és szappannal szerelték fel, mosakodtunk. Így a sátoztábor sokkal fényűzőbb volt, mint ahogy arra számítottam.

A pónik, ezek a kis termetű állatok nagyon biztos lábúak, egyforma könnyedén vették a sziklás terepet, a sekély vízpartot és a lejtős hegyoldalt. A nehezebb útszakaszokon le kellett szállni a póniról, ami nem is volt baj, jólesett egy kicsit sétálni, s megmozgatni a lábunkat. Egy nap általában 6–7 órát utaztunk, ennyi idő alatt lehetett elérni az egyik táborhelyről a másikra. Rendszerint reggel 9-kor keltünk útra, gyakran megpihentünk, az ebéd kedvéért pedig hosszabb időre megszakítottuk utunkat. Mialatt a táborozók a reggeliüket fogyasztották, az expedíciót kísérő személyzet lebontotta a sátrakat, s az összes többi felszereléssel együtt (beleértve az élő csirkéket is) megpakolták a teherhordó pónikat. Ezek az állatok rendszerint előbb megérkeztek a következő táborhelyre, mint az expedíció tagjai, nem egyszer előfordult, hogy felvert sátrak fogadtak bennünket. *Mohammednek*, nagyszerű szakácsunknak még arra is jutott ideje, hogy tortát süssön ne-

künk. Az első napon 8000 láb magasságból 11 000 lábra másztunk fel. A távolságot elég lassan tettük meg, hogy hozzá tudjunk szokni az új magassághoz. Az expedíciónak csupán egyetlen tagja szenvedett az első napokban „magassági betegségben”. Utunk hátralevő részét 11 000 és 13 200 láb magasságban töltöttük, miközben meg kellett birkóznunk három hegyszorossal, s egy 3000 láb hosszúságú lejtővel, mely Nara Nagba vezetett. Az utolsó napon visszamentünk Srinagarba, ahol egy előkelő szállodában szálltunk meg.

Utunk során rendszerint kijelölt ösvényt követtünk, amely csak akkor vált nehezebbé, amikor sziklák között kigyózott. Az expedíció tagjainak semmi okuk nem volt az aggodalomra, a kísérők közül három-négy fiú mindig mellettünk volt, s biztosított bennünket, hogy a pónik nem térnek le a megszokott útról. Általában folyó közelében táboroztunk, s így mindig volt friss vizünk a mosakodáshoz, néhányan horgászhattak is Vishan Sarban és Gangabalban, ahol az utolsó három éjszakát töltöttük, s a tó tele volt pisztárral. Akik a vidéket akarták felfedezni, azok megtehették a pihenőnapokon. Expedícióm geológus tagja is talált magának számos érdekességet, míg a botanikusok az alpesi növényzet gazdagságában gyönyörködtek, melyek közül sok Európa kertjeiben is ismert (például a himalájai kék mák, aquilagia, kőtörőfű, aszter, havasi gyopár, salvia, golyaorr libapimpó, csatafű, varjúháj, harangvirág, tárnic és még sok más). Az ornitológusok a folyó mentén találtak sárga fejű barázdabillegetőkkel, és rozsdás farkú gébicsekkel. Fölöttünk, a magasban keselyűk és más ragadozó madarak repkedtek. Hozzászóltunk a mormoták hangos viselkedéséhez, s az ügyes fotósok felvételt is tudtak készíteni róluk.

A túra során a legmagasabb csúcs, ahová eljutottam, a Gangabal-tó fölött emelkedő 14 000 láb magas hegy volt, amit négy társammal együtt másztunk meg. Erről a csúcstról nagyszerűen láttuk a Nanga Parbat hóföldre csúcsát. A 26 620 láb magas Nanga Parbat a világ nyolcadik legmagasabb hegycsúcsa. Amerre csak néztünk, mindenütt a Himalája vonulatait láttuk, ennél szebb környezetet elképzelni sem lehetne egy kalandos utazáshoz.

Légiháború a földön

Az amerikai Boeing cég tanulmánya szerint a légitársaságok 1990-ig — a mai árakon — a tőkés világban 110 milliárd dollár értékben mintegy 5000 repülőgépet fognak rendelni. Ebből várhatóan 39–42 százalékos lesz a kisebb méretű és maximum középhatósugarú légi járművek részaránya, egyharmadnyi a középhatósugarúaké, míg a hosszabb útvonalak repülésére is alkalmas gépek várhatóan az igények alig több mint 20 százalékát teszik ki. Az amerikai gyárak azonban éppen ebben az utóbbi kategóriában egyeduralkodók, 4000 kilométernél nagyobb hatósugara csak a Boeing, a Lockheed és a McDonnell-Douglas gépeknek van. A rövidebb útvonalakra alkalmas repülőgépek része viszont már ma is nyugat-európai gyártmány.

Ez tehát a dolog egyik része. A gondok továbbá abból is táplálkoznak, hogy az USA-piac a prognózisok szerint szűkülően van. Talaly még a tőkés világban értékesített polgári repülőgépek 46 százaléka az Egyesült Államokban talált gazdára, a nyolcvanas évek végén az ország vásárlási súlya 40 százalékra mérséklődik. Úgy tűnik fel, hogy a hetvenes évek végének konjunktúrája után a repülőgépgyártás „nagy hármasa” (itt is három cég dominál, akárcsak az autópárban) kockázatos jövő elé néz.

Csődjeljárásról persze nincs szó. A legrosszabb helyzetben egyértelműen a McDonnell-Douglas van. A vállalkozás jelenlegi formájában 12 éve működik. Akkor a McDonnell felvásárolta a korábban önálló Douglast. E 12 év alatt a Douglasnak nem sikerült nyereséggé válnia, az ismert DC-családból egyelőre sem a kilences, sem pedig a tízes modell nem hozott profitot. A vállalat számításai szerint a DC 10-es gyártása 400 eladott gép után válik jövedelmezővé. Eddig 365-öt sikerült értékesíteni, új rendeléseket azonban csak mérsékeltan kapnak. Az ok részben lélektani: nemrég három DC-gépet ért súlyos baleset. A McDonnell-Douglas új reménye most a DC 9-es modernizált változata. A próbarepülések során viszont már két alkalommal

a leszállás csak kisebb balesettel sikerült és mindez az engedélyező hatóságokat és a légitársaságokat egyaránt óvatosságra készíteti. Egyelőre még csak a rajzasztalon látható a cég 180 személyt befogadó modellje, mely a kalkulációk szerint 8 százalékkal lenne gazdaságosabb, mint a Boeing által gyártott versenytársa. A siker elvileg tehát biztosítva van, a kockázat mégis tetemes. Az új típus tervezése és kifejlesztése becslések szerint 1,5 milliárd dollárba kerül, rendkívül hosszú megtérülési idővel. Ha pedig valamilyen okból a fogyasztók tetszését mégsem nyerné meg, nehéz lenne elkerülni a fizetésképtelenséget. Ha viszont a vállalat elállna az új típus bevezetésétől, úgy teljesen kiszorulna a középhatósugarú járművek piacáról.

A DC 10-es forgalmi statisztikája azért nem néz ki jobban, mivel a légitársaságok egy része e típussal szemben a Lockheed TriStar modelljét választotta. Fura módon a konszern pénzügyi problémái jórészt e típus sikerével függenek össze. A hetvenes évek végén ugyanis a cég a növekvő

igények kielégítésére viszonylag rövid idő alatt kénytelen a TriStar termelését megháromszorozni: a korábbi 14 ezer helyett 25 ezer embert alkalmazni. Az új dolgozók nagy része viszont — mivel korábban nem a repülőgépgyártás alkalmazta őket — kezdetben csak csökkent termelékenységgel működött. A költségek így növekedtek, a termelékenység csökkent. Következmény: 1979–80-ban a TriStar-vonal deficitje meghaladta a 350 millió dollárt.

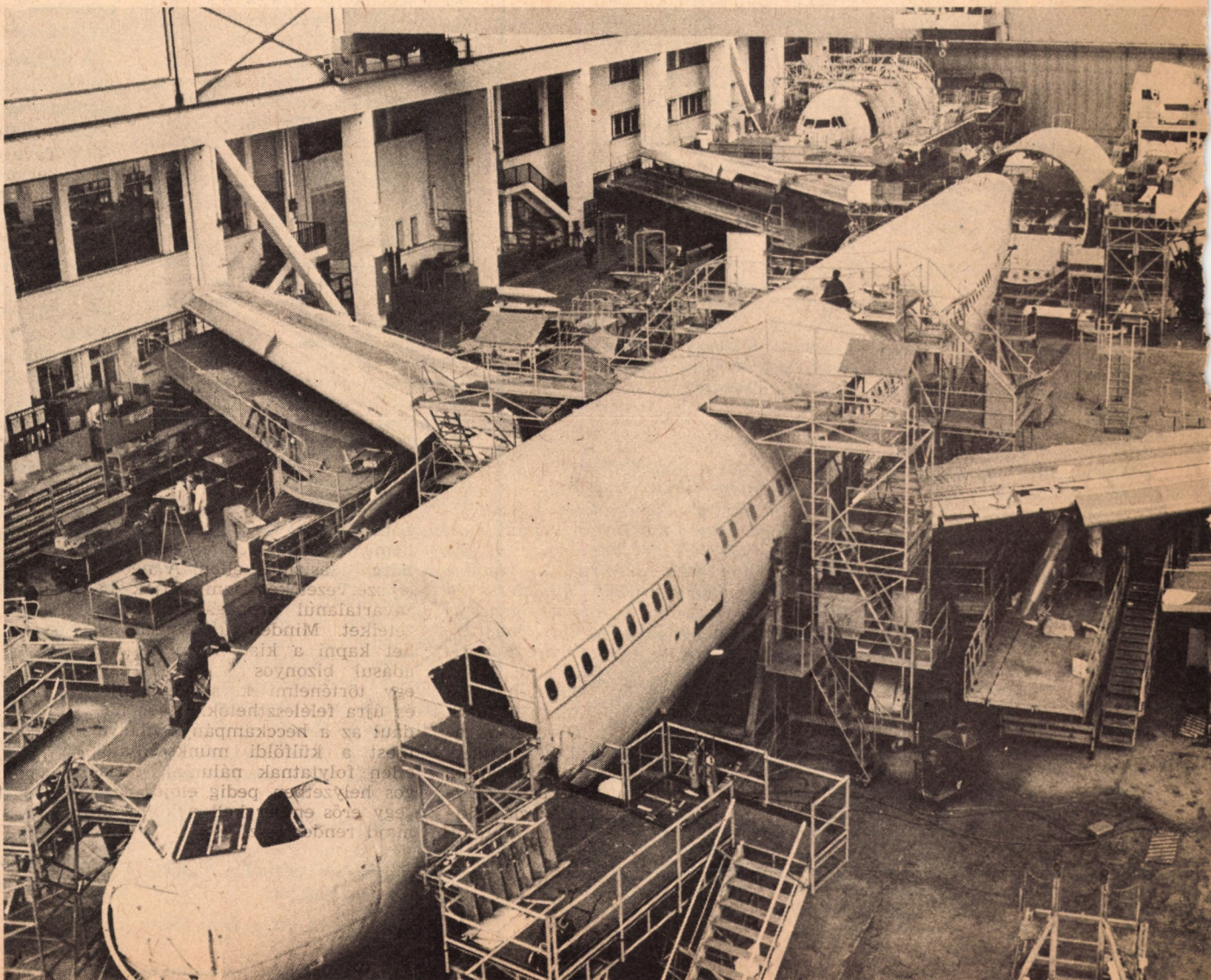
A polgári repülőgépgyártás General Motors a Boeings. A tőkés világban a jelenleg repülő légi járművek fele ézi a márkajelvet viseli. Az USA-cégek közül is ő van a legkedvezőbb helyzetben, anyagi gondjai nincsenek, a kifejlesztés alatt álló két új modell költségei biztosítva vannak. Azzal azonban a Boeingnek is számolnia kell, hogy pénzt esetleg nem kapja vissza. A hetvenes évek elején egyszer már előfordult hasonló helyzet, a 747-es (Jumbo) modell iránt megszűnt az érdeklődés és a vállalati csaknem csődbe ment. A most piacra kerülő 767-es

típus — középhatósugarú és 210 utast szállít — egyelőre jól szerepel, 116 gépre a légitársaságok már rendelést adtak fel és további 119-re fejezték ki vásárlási szándékukat. Az igény azonban Észak-Amerikára koncentrálódik és a jelek szerint a közel-keleti piac alighanem végleg elvesztett. Giscard francia elnök közbenjárására — az ő személye is mutatja az ügylet fontosságát — Kuvait a nyugat-európai koprodukcióban készült A-310-es légi busz mellett döntött és nem várható más az egyiptomi MEA légitársaságtól sem. (Amely egyébként egyharmad részben az Air France tulajdona.)

Rosszabbul néz ki a 757-es modell jövője. A potenciális vásárlók itt is amerikai légitársaságok, amelyeket elsősorban a típus jó üzemanyag-fogyasztási mutatói vonzottak. A probléma csak az, hogy a beígért motor nehezen készül el és sorozatgyártására a Pratt and Whitney cégnél a jelek szerint csak évek múlva kerülhet sor. Így a Boeing 757 sem jelenhet meg 1985 előtt a piacon. Addigra pedig már az ér-

deklődők egy része más forrásból is kielégítheti gépsükségletét.

A tények szerint a tőkés világban eddig viszonylag kevés modellnek sikerült nyereséggé válnia. A listát a Boeing 727-e vezet. Ebből 1600 darabot adtak el idáig és még kétszázra van rendelés. Ugyancsak jövedelmező volt a Boeing egy másik változata, a 707-es is. Ennek sikere részben speciális tényezők következménye. (A típus enyhén módosított változatát üzemanyag-szállításra nagy szeriában rendelte meg a hadsereg.) A névsorban szerepel még a DC 8-as és a francia Caravelle, a többi modell azonban egyelőre nem hozta meg vissza a befektetett költségeket. A megélhetéshez csaknem minden gyártónak állami támogatásra van szüksége. Az USA kormánya az iparág kutatási-fejlesztési költségeinek 25 százalékát vállalja, több nyugat-európai főváros pedig az A-310-es légi busz sorsában érdekel. A modell kifejlesztése 1969-ben kezdődött és eddig 12 milliárd dollárba került. A forgalomban hatodik éve vesz részt, értékesíteni 57 darabot sikerült. Mindez nem mutat valami átütő sikert, hisz ugyanennyi idő alatt a már említett Boeing 727-ből már csaknem 500 példány elkelt. A gyártó nyilatkozatai szerint profitorra előbb, mint 1989–90, nem is számítanak és eh-

Az A-310-es légi busz a toulousi (Franciaország) összeszerelő üzemben. A repülőgépgyártásban Franciaországon kívül az NSZK, Hollandia és Anglia is érdekelt

(MTI Külföldi Képszolgálat)

Agyonhallgatott alternatíva

BESZÉLGETÉS AZ SDAJ ELNÖKÉVEL

hez 870 repülőgép eladása lenne szükséges. Mindez persze csak akkor válik valóra, ha a költségek növekedése megállna. Ha ugyanis az előállítás 10 százalékkal megdrágul, akkor ezt a vállalat vagy ár-emeléssel kompenzálja — ebben az esetben a versenytársak elviszik a megrendeléseket —, vagy pedig a régi áron szállít, így viszont a jövedelmezőséghez további 400 gép forgalmazása szükséges. Nem biztos, hogy ennyire igény lenne. Fennáll tehát annak a lehetősége, hogy a francia és nyugatnémet adófizetők pénzéből a légitársaságok valamikor újabb injekcióra lesz szüksége.

A fejlett tőkés világ repülőgépgyártói különböző mértékben bár, de anyagi gondokkal küszködnek. Ráutaltságuk így a légitársaságok megrendeléseire fókuszódik, harcuk a piacért nő. A verseny — a légiháború — egyelőre Nyugat-Európa és az Egyesült Államok között folyik. Egyre többet beszélnek azonban a japán konkurenciáról. Ma még a szigetország csak kooperációs partnereként jelentkezik. Nem kell azonban különösebben megerőltetni az emlékezőtehetséget, csupán felidézni a japán autógyártás vagy elektronika sikertörténetét...

Gonda György —
Szentgáli Péter

Könnyű vele azonos hullámhosszra kerülni, mert van mondanivalója, s arra válaszol, amiről kérdezik. Humorérzéke akkor sem hagyja el, amikor a sajtó képviselőivel találkozási komoly dolgokról beszél. Úgy tűnik Werner Stürmann, a Szocialista Német Munkásifjúság (SDAJ) elnöke —, aki egy delegáció élén, a KISZ KB meghívására érkezett Budapestre — rutinos nyilatkozó, pedig hazájában nem sok figyelmet szentel nekik a sajtó. Az NSZK sokrétű, színes, s a szélsőségeket sem mellőző ifjúsági mozgalmában a marxista SDAJ az agyonhallgatottak közé tartozik.

— Megpróbálnak elszigetelni minket a közéletben és a tömegtájékoztatásban is. A fesztiváljainkról, amelyeken kétszáz ezer fiatal vett részt, vagy a tömegtüntetéseinkről, alig jelent meg valami a lapokban. Ugyanakkor a nyúltenyésztők egyesülete például széles publicitást kap. No, persze ezzel nem a nyúltenyésztés ellen akarok szólni.

— Más nehézségek is vannak?

— A marxizmus—leninizmust terjeszteni nem veszélytelen egy olyan országban, ahol mélyen gyökerezik — s most, a lengyel események miatt meg is erősödött — az antikommunizmus. Szövetségünk tagjainak létbiztonságát veszélyezteti a foglalkoztatási tilalom, testi épségét pedig a neofasiszták fenyegetésözone. Ellentétben más ifjúsági szervezetekkel, anyagi támogatást nem kapunk, s nem használhatjuk az állami kezelésben levő ifjúsági házakat sem. Mindezek ellenére az utóbbi időben növekedett a taglétszámunk.

— Kérem, mondja el, mikor alakult és kiket fog össze az SDAJ?

— 1968. május 5. Marx születésének 150. évfordulója az SDAJ születésnapja is. A szervezet tagjainak hetven százaléka diák, harminc százaléka fiatal. Céljainkat egy dokumentumban foglaltuk össze. Követeljük a modern kornak megfelelő oktatást, a szociális biztonságot, a demokratikus jogokat, a beleszólási jogot, a foglalkoztatási tilalom és a munkanélküliség megszüntetését...

— Erről jut eszembe, nemrégiben beszélgettem egy nyugatnémet joghallgatóval. Szerinte a fiatal értelmiségiek közül csak azok nem jutnak a képzettségüknek megfelelő munkához, akik nem jól tanulnak, rossz a bizonyítványuk. Tudom, hogy a munkanélkülieket hibáztatni a munkanélküliség miatt nem új keletű elmélet. Mégis megkérdezem, van ennek valami realitása?

— Jelenleg az NSZK-ban 1,3 millió a munkanélküli, s közülük 300 ezer a fiatal. Ötvenezer tanár van állás nélkül, s ugyanakkor az osztályok túlszűfoltak. Nincs pénz új státusokra. A fegyverkezési költségek a szociális kiadások kárára nőnek. A fiatalok félnek a háborútól, a környezet szennyezésétől, pusztításától és a munkanélküliségtől. De nem ők

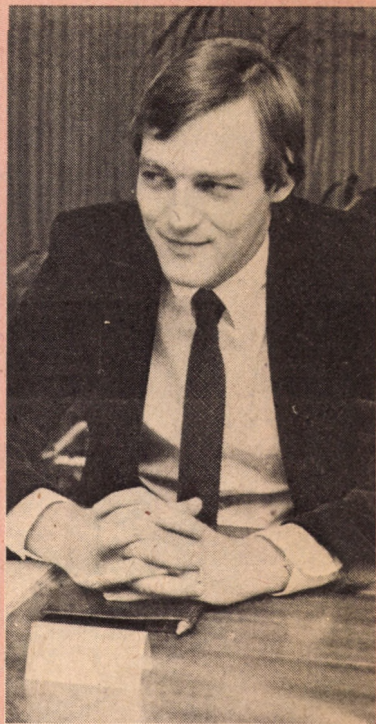
tehetnek arról, ha nincs állásuk. Természetes igény, hogy a diákok minél jobban tanuljanak. De azt is meg kell nézni, milyen lehetőségeik vannak erre? Ha egy egyetemistának például dolgoznia kell, mert nem jómódúak a szülei, akkor nyilván kevésbé jók az eredményei. Nem tartom igazságosnak a kemény konkurrenciaharcot a jegyekért és az állásokért.

— Sok cikk, riport jelent meg az NSZK-ban az úgynevezett alternatívokról, azokról a fiatalokról, akik másfajta életet élnek, kommunákba tömörülnek, önelátóak, s megpróbálnak kiszakadni a társadalomból. Van-e az SDAJ-nek valamilyen kapcsolata velük?

— Tisztázni kell, mit jelent a kapitalista körülmények között az, hogy alternatív. Ha alternatív politikáról, életről, ideológiáról beszélünk, akkor ez, szerintem, épp a mi szervezetünkben található meg. Mi is mást, újat akarunk, nem pedig másolni a polgári életformát: több emberiséget, több békét és szolidaritást akarunk. Az NSZK-ban sok az olyan fiatal, aki kiábrándult a hivatalos politikából. A legutóbbi választásokon a 25 év alattiak jelentős százaléka nem a nagy pártokra voksolt. Sokan vannak, akik búcsút mondanak a polgári társadalomnak, de a céljuk még nem jutottak el. Nagyon sok a zsákutca és a terelőút. Ilyen zsákutca az is, hogy néhányan vidékre költöznek és középkori körülmények között akarnak élni, s az is, ha valaki a kábítószerral akarja megoldani a problémáit. Véleményem szerint az igazi megoldás az, amit mi képviselünk. Keressük a kapcsolatot az alternatívokkal, akik azal is tulajdonképpen tiltakoznak, hogy önálló kultúrát teremtenek. Ehhez kapcsolódtunk, amikor elindítottunk egy jobboldal-ellenes rockmozgalmat, ami elsősorban a neonácikat veszi célba.

— Az újfasisztákat említette... Véleménye szerint mi az oka annak, hogy egy olyan alaposan lejáratos ideológia, mint a fasizmus, fiatal embereket tud megnyerni magának?

— Azt hiszem, elsősorban azért lehet, mert a fasizmus bukáásával együtt nem tűntek el azok a társadalmi okok, amelyek ezt az ideológiát hatalomra segítették. Gondoljunk csak a nagy konszernekre. Emellett nálunk nem volt következetes ideológiai harc a fasizmus ellen. A neonáci szervezeteket nem tiltják be, zavartalanul propagálhatják nézeteiket. Minden újságosnál lehet kapni a kiadványaikat. Ráadásul bizonyos jelszavak egy-egy történelmi korszakban újra és újra feléleszthetők. (Ilyen például az a hecckampány, amelyet most a külföldi munkavállalók ellen folytatnak nálunk.) Válságos helyzetben pedig előjöhethet az „egy erős ember kell nekünk, aki majd rendet tesz” elmélet. A fasizmus veszélyes ideológia. Szerencsére a fiatalok többsége nem hisz benne.

— A fasizmus az európai emberek tudatában összekapcsolódik a terrorizmussal. A tengerentúlról azonban mostanában más terrorizmus-elmélet kelt szárnyra. Mi a véleménye erről?

— Arra gondol, hogy Reagan elnök egyenlőségjelet tesz a Szovjetunió, a felszabadító mozgalmak és a terrorizmus közé?

— Igen.

— Ez egyszerűen tarthatatlan. Nálunk a terrorizmus napi valóság. Számunkra nyilvánvaló, hogy a terrorizmus jobbról indul, még akkor is, ha van egy-két szélsőbalos múltú terrorista. Ezeknek a szervezeteknek a publikációiból jól tudjuk, hogy akcióik mögött ott áll az NSZK titkosszolgálat. Tavaly a legnagyobb merényleteket a bolognait, a párizsit és a münchenit pedig a fasiszták hajtották végre.

— Az NSZK nem függetleníti magát teljesen az amerikai politikától. Elképzelhetőnek tartja, hogy végül is engedve az Egyesült Államok nyomásának, Bonn beleegyezék, hogy neutronfegyvereket helyezzenek el az NSZK-ban?

— Nálunk soha, semmit nem szabad kizárni. A neutronbombát azonban két évvel ezelőtt azért nem lehetett behozni az országba, mert óriási népi ellenállás fogadta. Remélem, egy újabb tiltakozó hullám most is megakadályozhatja a ilyen tervek végrehajtását.

— És a középhaszósugarú NATO-rakéták?

— Sok ifjúsági szervezet és más békeszerető erő küzdenek telepítésük ellen. Mi egymillió tiltakozó aláírást fogunk gyűjteni az idén. Akkor, amikor országunk nemzeti függetlenségéért és a szociális biztonságért dolgozunk, egyben a fegyverkezés ellen is küzdünk, hisz ezek egymással összefüggő kérdések. Így küzdünk a békéért akkor is, amikor látszólag „csak” saját jogainkat követeljük.

Völgyi Vera

Havas Judit verset mond

megtanulni a verseket, de így olyan érzést keltett a nézőkben, mintha az egész félvállról vette volna. — Úgy gondoltuk Havas Judittal, hogy mások is kapcsolódjanak be a Hétfői irodalmi esték létrehozásába — mondja Jancsó Adrienne. — De a további esték rendezését már nem vállalom...

Horváth Árpád más irányú elfoglaltsága miatt nem látta a második este egyik előadását sem. Ráadásul az Egyetemi Színpad által kiadott propagandaanyagokba olyan két költő neve is belekerült, akik egyáltalán nem szerepelnek a sorozatban. Mintha az irodalmi műsorokhoz nemcsak a pénz hiányozna az Egyetemi Színpadon...

Persze, azért voltak emlékezetes pillanatok ezen az estén is. Például Csernus Mariann szavai. Érdekes ötletként elhangzott hangfelvételtől Nagy László előadásában a *Szólítalak, hatytyú* című verse, ami után a „hatytyú”, *Budai Ilona* — ugyanis neki írta ezt a verset Nagy László — megjelent a színpadon és két népdal előadásával gyarapította az emlékezetes pillanatok.

Én igazából nem hiszek — vagy legalábbis nem akarok hinni — a pénznek a végzettségű voltában. Hiszen a legfontosabb dolgokban nem a pénz a döntő elem. Pénzzel még nem lehet irodalmat csinálni, közönséget toborozni és azt nevelni. Talán elegendő lenne egyelőre néhány valóban irodalmat értő és szerető, lelkes pedagógus, akik uram bocsá, társadalmi munkában elébe menének a fiataloknak addig, amíg azok a színvonalas irodalmi esték után már úgyszólván maguktól fognak jönni...

Ilyen színvonalas sorozatnak indult a Hétfői irodalmi esték is. Sajnos a második előadás meg sem közelítette az elsőt. De hallgassuk újra Havas Juditot:

— A második estén a Fényes szellők nemzedékét szólaltattuk meg Szerelmem, csonttörő élet címmel. Ebben *Benjámín László, Csanádi Imre, Fodor András, Juhász Ferenc, Kormos István, Simon István* és *Nagy László* pályáját próbáltuk követni. Ennek a csoportnak a tagjai 1945 után, a legnehezebb időkben váltak költőkké.

A sorozat első, felejthetetlen része után ismét vártam a színpadi lángolást, amely valósággal a nézőtérre ölelvi a vers szeretetét. Ehelyett csak egy gyenge tűz pislákol a színpadon...

Az első előadás sikertelensége miatt — legalábbis ez volt a látszat — Horváth Árpád felkérte a további esték rendezésére Jancsó Adrienne-t.

— Kevés volt az energiám, s formailag sem tudtam volna mit kezdeni ezekkel az összeállításokkal, ezért kértem fel Jancsó Adrienne-t — mondja Horváth Árpád.

Az első rész után kicsérldték a szereplők. Az amatőrök helyett *Csernus Mariann, Mohai Gábor, Pálffy Margit* és *Szercsén Gyula* próbálta idézni a Fényes szellők költőnemzedékét. Kinek sikerült, kinek nem. Az első este „kiscsapata” eltűnt, helyette négy egyéniség meggyőzően vagy kevésbé meggyőzően elmondta, illetve felolvasta a verseket. Szercsén Gyula például olvasta... Belátom, egy estéért nem érdemes

S egy megdöbbenő élmény: Néhány részletet levetítettek *Zolnay Pál* A költő nem tévedhet című filmjéből, s a nézőtérben helyet foglaló középiskolások nem ismerték fel Nagy Lászlót!

Ez sem vette el azonban a kedvét Havas Juditnak, aki már készíti a következő előadás anyagát.

— Áprilisban a hatvanas évekből szeretnénk költői arcképeket felvillantani. Majd ősszel a fiatalabbak: *Utassy József, Kovács István, Kiss Benedek, Petri György, Nagy Gáspár, Kiss Anna* és mások bemutatásával zárjuk a Hétfői irodalmi estéket. S mint eddig, ezután is minden alkalommal megrendezzük a kortárs művészek grafikai kiállítását az előcsarnokban. *Szántó Piroska* és *Martyn Ferenc* tárlatával kezdjük a sort, majd következtek *Kokas Ignác* és *Csohány Kálmán* grafikái, áprilisban *Kondor Béla*-kiállítását tervezünk.

Talán csak mélyreható elemzés tudná földéríteni, miért maradnak távol a fiatalok az irodalmi estéktől. Ne keressünk itt sem bűnbakokat, mert lehet, hogy meg sem találjuk őket.

Jancsó Adrienne mondta: — Ha tudnám, hogy a fiatalok miért idegenkednek az irodalmi estéktől, akkor addig kilincselnék a minisztériumokban, amíg megoldódna ez az igen fontos probléma. De nem tudom!

Addig is fogjuk pártját a jó kezdeményezéseknek, melyeknek legtöbbször nem a pénz a szülője, sokkal inkább a tudás és a lelkesedés.

Schlosser Jenő

Szerda esték a Tarsoly klubban

Öt óra után tizenévesekkel: ebben az esetben szakmunkástanulókkal népesedik be a Fővárosi Művelődési Ház két klubhelyisége és a Körterem. A tanév folyamán — tehát ősztől az iskolaév végéig — minden szerda este több helyszínen és több tematikával, meglehetősen széles skáláját kínálja a klub a szórakozásnak, az informálódásnak, művelődésnek egyaránt. A rendezvények igen szép látogatottságnak örvendenek, igaz ugyan, hogy néhány esetben akadnak rendbontók is. A jelenség elgondolkodtató, ezért a klub vezetőjével, *Veszprémi Sándorral* folytatott beszélgetésemet azzal a kérdéssel kezdtem, milyen is a tulajdonképpeni összetétele a klubnak.

— Háromszázötven fő a teljes taglétszám, ebből száználcsalvan számíthatunk törzstagoknak. A klubtagság több mint 65 százaléka szakmunkástanuló, döntő többségük kollégista. Ennek megfelelően akadnak, akik a szigorúbb kollégiumi rendtől megszabadulva, a klubéletet olyan lehetőségnek is tekintik, ahol levezethetők a fölösleges energiák, ahol hasonzorú társaságban egy kissé lazítani, állandó tanári fegyelmezés nélkül szórakozni, kikapcsolódni lehet.

A klub programját nézve, az egyes előadások tematikája bizony meglehetősen „részeg”. Milyen elképzelés alapján alakították ki a témaköröket, melyekre várható tényleges érdeklődés?

— Mindenekelőtt abban szeretnék segíteni a fiataloknak, hogy önálló, „életberendezésük” kialakítására igényük legyen, és képessé is válhassanak rá. Tudatosítani kívánjuk, hogy nem csupán munkából, pénzkeresésből áll az élet, hanem már ebben a korban tervszerűen ki kell építeni a színvonalas szórakozás, a valóban tartalmas baráti kapcsolatokat, lehetőleg nyitott érdeklődési kör megteremtéséhez vezető utat. Ennek megfelelően alakulnak az egyes programok, melyek a közvetlen környezetcsinítás módjain (bőrözés, makramékészítés, korongolás) kezdve az „érdekes emberek, érdekes foglalkozások” bemutatásán át, egészen a rockzenészekkel való kapcsolat kiépítésén keresztül a közkívánatra meghívott színészekkel folytatott kötetlen beszélgetéssel és a diszkóprogramba épített „Teátrum” előadásokig minden szín szerepel rendezvényeinken.

Nagy Gábor már több mint egy éve dolgozik, mégis rendszeres tagja-látogatója a klubnak. Miért?

— Elsősorban azért, mert sem annak idején az iskolában, sem pedig most a munkahelyemen, nem létezett, illetve nem létezik semmilyen klubélet. Én különben autószerelőként végeztem a 9. számú Bánki Donát Ipari Szakmunkásképző Iskolában, ahonnan már az első évtől kezdve rendszeresen jártam a Tarsoly klubba és a Rátkai Klub szakmunkás-klubjába.

— Milyennek találd a Tarsoly jelenlegi összetételét?

— Észrevehető változáson ment

át a klub az utóbbi időben: az 1977-es gárda szolidabb, érdeklődőbb volt. Lényegesen átalakult a fiú-lány arány is: most 10 az 1-hez arányánál tartunk a fiúk javára. Ez érezhetően nem szerencsés. Az aránytalanság legjobban a diszkóprogramokon tűnik föl, pedig a fiatalok túlnyomó többségét ezek, illetve az ezekhez kapcsolódó előadások vonzzák legjobban.

Szentgyörgyi Dezső Diesel-motorszerelő tanuló is elsősorban a diszkóba jár. Mi az itteni diszkó vonzereje?

— Szerintem jó szakember a diszkós, ezenkívül közel van az FMH a kollégiumhoz, és lényeges, hogy igen olcsó, hiszen a klubtagság díja rendkívül kedvező számunkra. A baj csak az, hogy igen kevés a lány, és az sem lenne hátrány, ha közülük a jobb tanulók nem tekintenek ostoba szórakozásnak a diszkózást, pedig ők se tudnak hová eljárni, de inkább bent ülnek a kollégiumban, unatkoznak vagy legfeljebb elmennek moziba.

— Igazán kedves, amit mondasz — vág közbe inkább nevetve, mint felháborodva *Balogh Zsuzsa*, aki nőiszabó-tanuló —, de azt elfelejtetted, hogy az előadásokat elsősorban a lányok látogatják, oda ti néha inkább csak a közbeszólások, balhécsinálás miatt jöttök, mert akkor is szórakoztatni akarjátok egymást, amikor erre semmi szükség nincs.

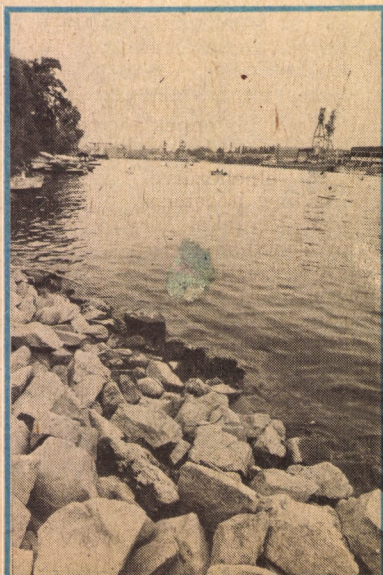
A közelmúltban a „Teátrum”-sorozatban a KISZ Központi Művészegyüttes színjátszó csoportja három alkalommal lépett fel a diszkóprogramokba építve, három különböző színpadi játékkal. Érdekes, hogy azok a fiatalok, akik színházról egyébként hallani sem akarnak, ebben a formában határozottan sikeresnek tartották az első lépéseket a színi előadások felé. Az érdeklődés különben abban is megnyilvánult, hogy a klubtagok egy része *Engelbrecht László* rendező irányításával saját amatőr színjátszó csoportot is alakított. Igaz, hogy a kezdeti lelkesedést a próbákon nem követte a rendszeres munka, így jelenleg a csoport kénytelen volt kiltagokkal feltöltődni. A klubtagok közül jelenleg csak ketten járnak.

A Tarsoly évadzáró ünnepsége idén is a Nagyréten lesz, másfél napos, nagyszabású júnális keretében. A programok között szerepelnek különféle sportversenyek, akadályversenyek, rockkoncertek és amatőr színjátszó csoportok műsorai. A klubtagsága odavárja az érdeklődő fiatalokat, akik ezen a napon megismerkedhetnek a klub programjaival, közös szórakozásaival, és örülnek, ha sokan kedvet kapnak majd ahhoz, hogy a klubtagok sorába lépjenek.

Révy Eszter

40 NAP ALATT
A TENGERIG 1.

Jó vánd

**A Magyar Ifjúság
Duna-expedíciója
1980. július 7-én
indult
Nagymarosról,
és 1695 vízi kilométer
megtétele után
augusztus 17-én
Sulinánál
érte el
a Fekete-tengert.**

Az expedíciónak – a szerzők
mellett – Bánkúti Erzsébet és
Molnár István volt a tagja.

● Tavalyelőtt szeptemberben támadt az ötlet. Egy néhány napos kajaktúrán derült ki, hogy már mindannyiunk fejében megfordult a gondolat: jó volna végig-evezni a Dunán. A célban tehát egyetértettünk, már „csak” a megvalósítás módja volt kérdéses. Persze azonnal jobbnál jobb ötletekkel álltunk elő. Tutajt kéne építeni! Ladikkal menjünk! Nem, inkább kenuval! Hordókból csináljunk katamaránt! Motor kell! Vitorla kell... stb. Szóval egyelőre ebben nem jutottunk sokkal előrébb. Végül aztán az indulás előtt egy héttel döntöttünk: a jó öreg Szergejekkel megyünk. Szergejnek becézzük két-személyes, összerakható, alumínium vázas, gumialjú, vászontejű kajakjainkat.

Inkább kényszerűségből, mint szabad akaratunkból döntöttünk mellettük. Hónapokon keresztül hiába szaladgáltunk fűhöz-fához (BEAC, Honvéd evezős szakosztálya, vállalati csónakházak stb.), hajót sehol sem tudtak adni, bár mindenütt segítőkészséggel talákoztunk. Egyedüli kivétel a Magyar Természetbarát Szövetség evezős szakosztálya volt, amelynek vezetői végig sem hallgatva bennünket kurtán-furcsán eltanácsoltak.

Utólag bizony hálát adtunk a sorsnak, hogy a Szergejekkel in-

dultunk el, hiszen egyszer még az életünket is megmentették.

A megfelelő hajó kiválasztásán kívül első lépésként elődöket kerestünk, akik hasonló módon bejárták már ezt az utat. Így akadtunk *Bedő Pista* bácsira, akit újságírókörökben remek vitorlázónak, vitorlázóköri körökben jó újságírónak ismernek és 1972-ben *Tücsök* nevű kalózvitorlásával végighajózott a Dunán négy társával. (Útjának történetét *Kalóz a Dunán* címmel nagyszerű könyvben örökítette meg, mely ettől kezdve vállalkozó kedvű csapatunk valóságos bibliája lett.)

Az út szervezéséhez az első tanácsokat tőle kaptuk, az ő biztatására fordultunk a Konzervipari Tröszt-höz ételmezési gondjaink megoldása végett. Rajtuk kívül segítségünkre volt még a MAHART: felszerelésünk visszaszállításában, és az Express Ifjúsági és Diák Utazási Iroda úti-okmányaink beszerzésében. Minde mögött ott állt a Magyar Ifjúság, kezdettől fogva támogatva ügyeink intézését.

A szervezés nem ment olyan gördülékenyen, mint ahogy eleinte reméltük. Ami másfél hónapos utunkat egyáltalán lehetővé tette – mivelhogy egyetemisták vagyunk – az éppen az indulás előtti utolsó hónapokban nehezítette a helyzetünket, amikor a legtöbb elintéznivalónk volt, mi-

Órariadó Svájcban?

81. megjelölt

A svájci Le Locle faluska piacterén kovácskötényes fiú szobra áll. Neve Daniel Jean-Richard, személyéhez fűzi a legenda a svájci órapar meghonosítását a XVIII. században. A történet szerint egy angol lókereskedő járt volna a településen, s elromlott órájával — jobb híján — a falu kovácsához fordult. A kovács éppen Daniel apja volt. Az apa mellett inaskodó fiú érdeklődni kezdett az ismeretlen szerkezet iránt. Rábeszélte az angolt, bízta meg őt az óra megjavításával. A kísérlet sikerült, s Daniel többé nem felejtette el a szerkezetet. Aztán tizennyolc hónapi kemény munkával saját magának is sikerült órát építenie. Munkásságát őt fia folytatta.

Abban az időben a kantonok lakossága jórészt gazdálkodó parasztokból állt, akik kész örömmel vállalkoztak arra, hogy a hosszú téli hónapokat óraszereléssel üssék el. Nemsokára családok egész sora barkácsolt már alkatrészeket, az összeszerelést és beállítást neves mesterek végezték el. Mindez persze még nem veszélyeztette a világpiacon az angol egyeduralmat. A márkát a múlt század elején még London, Liverpool és Coventry jelentette, és a gyártók elképzelhetetlennek tartották, hogy a nagy zsebórák kívül másfajta időmérőre is lehet igény. Angliában és Svájcban az alkatrészeket egyaránt aprólékos kézi technikával állították elő.

A svájciak ismerték fel a helyzetet előbb és 1850 táján már megjelentek manu-faktúráikban az alkatrészyártó gépek. Az angol versenytársak továbbra is a hagyományos módszerekhez ragaszkodtak, így a századfordulóra a kis köztársaság óragyártása egyértelműen lehagyta a szigetországot. Ekkoriban kezdett a "karóráknak is „piaca lenni”". Az angolok az új igényt képtelenségnek tartották és továbbra is a zsebrára esküdtek. A svájciak (és velük együtt a franciák) viszont felismerték az üzleti lehetőséget. A húszas évek elején — miközben már az angolok is kénytelenek voltak belátni, hogy a karóra nem múló hóbort — már senki sem kételkedhetett a svájci órapar elsőségében.

Mi tette hát nagyvá az Omegát, Tissot-t és társait? Nyilvánvalóan az, hogy a Jura kantonjaiban a versenytársaknál gyorsabban fejlesztették a technikát és a konkurrenséknél pontosabban mérték fel a piaci igényeket. A svájci óra a világ minden táján pontosságot, megbízhatóságot jelentett. A hírnév megőrzéséről maguk a termelők, a Svájci Óragyártók Szövetsége gondoskodik. Szabályai szerint az összeszerelt időmérőket elektronikusan a gyártónak kell tesztelnie és utána beállítania. Ha a

szerkezet exportra megy, a határon újabb szűrőpróba következik. Gondolni kell a javítókra is: a komponensek meg vannak számozva és így pótlásuk könnyen elvégezhető.

A fenti követelményrendszer először a kantonokban dolgozták ki és alkalmazták, lassan azonban minden konkurrens átvette. A húszas évek elején megindult az óragyártás Japánban, megjelentek az USA-versenytársak és a hatvanas évektől kezdve komoly konkurrens lett a Szovjetunió is. 1950-ben a svájci órapar még a világtermelés 70 százalékát adta, míg tavalyra részesedése 30 százalékra esett vissza. Napjaink Japán óragyártása már csak kismértékben marad el Svájcétól és a jövő egyértelműen az ázsiai szigetország számára kedvezőbb.

Részben természetes folyamatról van szó: mások is megtanultak órát gyártani. Az sem meglepő — ha a svájci és a japán bérekre gondolunk —, hogy Tokióban ugyanazt a szerkezetet olcsóbban tudják előállítani, mint a Genfi-tó partján. Nyilvánvaló az is, hogy az amerikai tömegtermelési technológia megjelenése is csökkentette a svájci versenylőnyt. Mindezek hatása azonban még elviselhető lett volna. Az igazi probléma az, hogy a svájciak követték el ugyanazt a hibát, amit angol versenytársaik a XIX. században. Rosszul mérték fel a kereslet és a műszaki fejlődés tendenciáit.

Marketing!!!
Svájcban ugyanis azt hitték, hogy a digitális órák divatja csupán átmeneti, és ezért nem is igen törődtek a technológia meghonosításával. Mikorra pedig kiderült, hogy a késedelem a vevőkör elvesztését okozza, a gyors korrekcióra már nem volt lehetőség. Japántól és az Egyesült Államoktól eltérően ugyanis Svájcban nem volt az óragyártáshoz megfelelő elektronikus háttérpar. A gyártás persze végül is elkezdődött, részben importált amerikai elektronikus technológiával, és a Swiss Made védjegy a digitális órákat is vonzóvá tette. A svájci (és a japán) óraparnak azonban ma már meg kell küzdenie a fejlődő országok hasonló termékeivel. Hongkong például hangsúlyozottan az olcsó szerkezetet kereső fogyasztót veszi célba. A koronagyarmat vezető cége egy amerikai multinacionális társaság, a Micro Electronics leányvállalata. A versenyképes kooperáció sémája a következő: a mikroprocesszorokat Kaliforniában, az alkatrészeket Sanghajban állítják elő, és csupán az összeszerelés történik Hongkongban. A digitális órák iránti keresletre jellemző, hogy tavaly az USA-ban eladott órák egyharmadán már nem volt mutató. A prognózisok sze-

In the spirit of classic competition.

Their life is constant competition. Adventure suits their taste. They are Hublot people. For them, Hublot is a new adventure. It's not for the common man.

Gold or steel, with or without a cover, Hublot has all the perfection of Swiss technology. And the strap in pure crocodile reinforced with steel, so exclusive, so light, so challenging. Hublot for the man who can and who will fulfill every desire.

HUBLOT
A new adventure in time.

Hublot: Chrono movement, Waterproof 5 Arms, Available in 18 K gold, gold and steel, all steel. For ladies and gentlemen. MDM GENEVE S.A. Tel.: 23324 MDM CH

We changed the world's standard of accuracy and our commitment continues.

Seiko introduces the new look in Duo Display quartz watches.

The impeccable Seiko commitment to total quality and dependability now brings you a new rich look in Duo Display quartz watches ranging from dressy to sporty. A new Duo look designed to feature all of the digital benefits of alarm, stopwatch, day/date functions and standard time display without sacrificing the distinctive good looks of Seiko quartz analogs. Come see them all at authorized dealers.

SEIKO
Some day all watches will be made this way.

Mindkét hirdetés egyazon lapban — az amerikai Time-ban — jelent meg. Az Hublot a klasszikus svájci megbízhatóságot, a Seiko a legújabb technikát kínálja. Ki győz a versenyben?

Handwritten note: Japan már tavaly előtérbe került az autópiacon

rint pedig 1990-re a forgalmazott óráknak már csak felén jelzik számokkal az idő múlását.

Az üzleti élet „órái” ébresztőt csengetnek a mintegy 600 svájci gyár számára. A leghíresebb márkákat forgalmazó Svájci Órapari Részvénytársaság — az Omega és a Tissot tulajdonosa — tavaly 69 millió dolláros veszteséggel zárt és nemrégén 17 millió dolláros hitelt volt kénytelen igénybe venni, hogy dolgozóit kifizethesse.

A cég részvényei tavaly novemberben még darabonként 80 frankot értek, mostanában csak 15 frankért jegyzik őket.

A veszteség hatását megsokszorozza, hogy a bajba jutott vállalat amúgy is meglehetősen el van adósodva. Megfigyelők már az 1979-es mérleg közzétételkor jelezték, hogy az akkor elért 2,9 millió frankos nyereség bizony eltörpül a 63 milliós hiteltartozás mögött. A társaság vezetése a jelek szerint a fúziót sem zárta ki a lehetséges kiutak közül. Valószínűleg e célból indultak tárgyalások az ASUAG Részvénytársasággal, amely az ország legnagyobb gyártója, többek között a Longines, az Eterna, a Certina és a Rotary tartozik tulajdonába. A helyzetet persze meglehet, hogy az ASUAG portézán sincs minden rendben.* A tavalyi eladások (750 millió dollár értékben) mindössze az 1974-es szinten mozogtak. A tárgyalásokat viszont minden bizonnyal megkönnyíti, hogy mindkét cégben ugyanazon bankoknak van jelentős érdeklőségük. Az esetleges fúzióval a svájci óragyártás 45 százaléka koncentrálna és a partnerek hibái és erényei talán jól ki is egészítenék egymást. Az ASUAG-nak hagyományosan jó a termelékenység és termékeinek minősége is kiváló, viszont nem erőssége a marketing és a jövedelmezőség. Az Órapari Részvénytársaság jól kiépített szervezete viszont éppen az ASUAG exportját tudná kedvezőbb helyzetbe hozni. Az ASUAG egyébként a legnagyobb alkatrészyártó a konföderációban. Ha többet szállítana a társaságnak, talán annak hatékonysága is javulna. Végezetül: a Longines és az Omega az órák világpiacon nagyjából azonos kategóriába esik. A kutatási-fejlesztési tapasztalatok cseréjével mindkét fél jól járna.

Mindenesetre igyekezniük kell, hisz a versenytársak alaposan rákapcsoltak. A briliánsokkal kirakott aranyórák piacán — ez aligha érthető széles tömegeket — a legutóbbi ideig a svájci gyártók monopóliumhelyzetben voltak. (A sorozat legdrágább darabja, a Concord Delirium 60 ezer dollárba került, aranytokja egy milliméternél vékonyabb.) Nemrég a Seiko közölte, hogy rövidesen maga is 60-fajta aranytokos kvarcórával jelenik meg a piacon — a svájci ár töredékéért.

Gonda György—
Szentgáli Péter

arányokat kialakítani. Az a bizonyos átlag ma 58 négyzetméter, de ekkora lakás alig-alig épül. Az egyszobás lakások 30 négyzetmétereseek, a négyszobások úgy 85 négyzetméter körüliek, a legnagyobb — nagycsaládosoknak épített 5 szobás — otthonok a 100 négyzetmétert is elérik. Ha nem idegenkedik a számoktól, elmondom: az újonnan épülő lakások 15 százaléka 1 szobás, 20 százaléka kétszobás, 45 százaléka 3 szobás, 17 százaléka 4 szobás és mintegy 3 százaléka 5 szobás lakás. Erre persze nincs semmiféle törvény, a megyék maguk alakítják ki az arányokat, aszerint, mit kívánnak a helyi igények.

Cserebere — igazságosan

— Egy fontos kérdéstről még nem esett szó: hogyan lehet az NDK-ban lakáshoz jutni?

— Az erőfeszítések ellenére sem könnyen. A legnépszerűbb a fiatalok körében az úgynevezett munkáslakás-építési akció, amelyben 2000—3000 márkás „beugrót” kell fizetni, részt kell venni a lakásépítésben, de cserébe egy-két év alatt fedél kerül a család feje fölé. Az állami lakásokra jóval tovább kell várni, noha ezért nem kell fizetni. A harmadik lehetőség a régi lakások felújítása, amely az FDJ és a járási, városi tanácsok együttműködésével történik. Ebben az üzemek, a brigádok, a közvetlen munkatársak is segítenek. A pénzt, az anyagot a tanács biztosítja, a kivitelezés marad a leendő lakókra. A nagycsaládosok körében a családiház-építés a legnépszerűbb. A telket az állam utalja ki, anyagot, hitelt is biztosítunk, sőt, a tervek is megkapják a leendő lakók. A ház felépítésében segítenek az üzemek, az építőipari szövetkezetek, a kispaprosok, vagy éppen a tulajdonos családja. Tavaly 120 ezer új ház épült, ebből 13 ezer volt a családi ház. Az új lakások 10—11 százaléka.

— És mi a helyzet a cserékkel?

— Ez is tanácsi hatáskörben van. Az a gyakorlat, hogy ha a gyerekek felnőnek, a szülők elcserélik a lakásukat kisebbre. A helyükbe fiatalok, többgyerekes családok költöznek, a kisebb lakás az idősebbeké marad. Természetes körforgás ez, amit az igények, és nem az anyagiak szabályoznak.

— Nálunk sokan bírálják a városkép egyhangúságát. Lehet-e egyszerre sok és szép lakást építeni?

— Szerintem lehet. Elég megnézni mondjuk a rostocki új lakótelepeket vagy Cottbus most épült negyedeit. Az a tapasztalatunk, hogy ahol a megyei tanácsok és az építőipari kombinátok szót tudnak érteni, szép lakótelepek épülnek. És még egy dolog: az építésszek legutóbbi kongresszusán sok szó esett a személyes felelősségről. Arról, hogy minden városrészt, minden új negyedet felelőssé kell tenni egyvalakit, a főépítésszt. Csak így lehet elérni azt, hogy a tervek igényesek, a városkép tényleg szép legyen. De azt hiszem, ez nemcsak az építészetre, mindenre igaz. A névtelenség szürkéséget szül.

Építés, átépítés

Ha lakásépítésről, a lakásgondok megoldásáról van szó, az FDJ, az NDK ifjúsági szervezete mindenütt szóba kerül. Vagy mint egy jó ötlet gazdája, vagy mint a védnök „személyét” említik.

Klaus Bradtke, az FDJ Központi Tanácsa osztályvezetője, a fővárosi építkezések „fő patrónusa”. Ezzel a témakörrel kezdtük a beszélgetést.

— Az FDJ X. kongresszusa védnökséget vállalt a főváros rekonstrukciója fölött, s ezt a nagy vállalkozást 1976-ban a Leipziger Strasse építkezésével nyitottuk meg. Az első hatszáz megyei „építőmunkás-delegátus” akkor érkezett Berlinbe, azóta több mint 13 ezren vettek részt ebben a munkában. A védnökség nemcsak a házépítésre terjed ki, magában foglalja az új üzemek, gyárak megteremtését, a beindításukhoz szükséges szakemberek biztosítását is. 1976 óta a védnökség keretében 250 objektum, összesen mintegy 5,1 milliárd márkányi munka készült el.

— Az FDJ kezdeményezései között említik a régi lakások felújításának ötletét is...

— A város építéséhez az átépítés is hozzátartozik. Amikor átnéztük a rekonstrukciós terveket, felvetődött a kérdés: mi lesz az új házak közé ékelve, de alaposan lerobbant régi épületek sorsa? Akkor sokan azt mondták, a legjobb letörölni őket a térképről. Gondolkodni, számolni kezdtünk, s kiderült, hogy sokkal olcsóbb, ha helyreállítjuk a még felújítható épületeket, ennyivel is kevesebb új lakást kell építeni. Először tamáskodva fogadták az ötletet, de addig harcoltunk a régi házakért, hogy végül is ránk hagyták, csináljuk. Kezdetben az újat mindenütt idegenkedéssel fogadják. Amikor az első házak elkészültek, hamarosan megváltozott a tanácsi apparátus véleménye az akcióról. Kiderült, hogy van benne fantázia, és mellénk álltak. A járási, illetve városi FDJ-bizottságok a megfelelő szintű helyi, tanácsi szervekkel közösen választják ki a felújítandó házakat, s ez harmonikus, jó együttműködést feltételez.

— Az FDJ a párt ifjúsági szervezete. Mint politikai tömegszervezet, hogyan vállalhat magára lakásépítést, lakáselosztást?

— A lakás szerintem politikai kérdés. Lakni mindenkinek kell, a fiatalok jó közérzete pedig elsősorban azon múlik, van-e fedél a fejük fölött. Akinek a lakás-szerzés a fő gondja, annak nem jut ideje a társadalmi munkára, a tanulásra, a hivatali, gyári munkáját is figyelmetlenebbül végzi el. Ezért a felújított lakásokból elsősorban azok a fiatalok részesülnek, akik a legtöbbet ad-

ják a közösségnek, akiknek a munkájára a legnagyobb szükség van az adott községnek. A lakásépítés, illetve a lakásfelújítás közvetlen dolga nem a vállalkon van. Az üzemek a szerződés garanciái, az anyagot a tanács biztosítja, ha valamilyen szakemberben hiány van, azt is az építők rendelkezésére bocsátják. Az akció maga tehát tervezett, „kölségvetésileg” előkészített, legalizált építési mód. Az FDJ csupán mozgósít, szervez, tulajdonost nevez ki. A „politikai biztos” az egésznek.

— Mennyire elterjedt ez az építkezési mód?

— Rendkívül népszerű. De, hogy adatokat is mondjak: 1976—1980 között 45 433 felújított lakás készült el. Az első évben még csak 7800 lakást, tavaly már csaknem 11 ezret sikerült egy év alatt átadnunk.

— Ez a leggyorsabb módja annak, hogy valaki lakáshoz jusson?

— Igen. Mindössze néhány hónap a „várakozási idő”. Persze a lehetőségek még korlátozottak.

— Maga a lakás csaknem ingyenes az NDK-ban. De a család-alapításhoz, a lakás berendezéséhez itt is pénz kell. Ebben is segít a társadalom?

— A legtöbb pénz a családi házak építéséhez, illetve a szövetkezeti lakások építéséhez kell. Ehhez kedvezményes visszafizetési feltételekkel hitelt nyújt az állam. Akkora összeget, amely jócskán fedezi mind az építkezés, mind a berendezés kiadásait. Az állami ifjúságpolitika, illetve a törvény végrehajtását ellenőrző szervek — köztük az ifjúsági szövetség is — nagyon figyel ezekre a kérdésekre, s évente mérlegre tesszük a terveket s a megvalósulás tényeit. Az FDJ — a párttól kapott tekintélye, taglétszámából következő társadalmi súlya miatt — fontos szerepet játszik az ifjúsági törvény végrehajtásának ellenőrzésében.

Vannak magányosok is!

— Az állam elsősorban a fiatal családoknak, a többgyermekes házaspároknak épít. Hogyan juthatnak lakáshoz a magányosok?

— Jogos kérdés! A lakásépítési tervekben az egyedül élő vagy elvált emberek lakásgondjaira is gondolnak, hiszen a nagy lakások mellett mindig épülnek garzonok is. A legtöbb problémát a gyakori válások okozzák. Nem tudunk annyi kis lakást építeni, amennyire igény volna.

— Befejezésül még egy kérdést. Kaulsdorfban éppen a párt X. kongresszusának küszöbén adták át a három északi megye védnökségében épülő lakótelep első 800 lakását. Mi lesz 1984 — a lakótelep teljes átadása — után?

— Korai még a kérdés. A kaulsdorfi „csoda” tapasztalatainak elemzését még nem tudtuk befejezni. Annyit már most látunk, hogy a három megye ifjúsági kollektíváinak közvetlen felelőssége olyan hatásos mozgósító erőnek bizonyult, amit a jövőben sem szabad figyelmen kívül hagyni. Úgy gondoljuk, hogy 1984 után is folytatni kell ezt az akciót. Lehet, hogy nem Schwerin, Neubrandenburg és Rostock lesz a három vállalkozó, lehet, hogy nem Berlin lesz a helyszín, de a cél változatlan marad: az ifjúság tenni akarását, alkotóerejét az egész társadalom hasznára kell fordítani.

A csökkenő aranyár

Alig egy évvel ezelőtt az arany unciánkénti ára megközelítette a 900 dollárt és a szakértők már az 1000 dolláros szint elérésének időpontjáról cikkeztek. Megalapozottan tehették, hisz minden gazdasági és politikai feltétel adott volt a sárga fém iránti kereslet további növekedéséhez. A nyersolajárak 1979 folyamán megkétszereződtek és semmi remény nem volt megnyugvásukra, az infláció a fejlett tőkés országokban — részben az OPEC-intézkedések nyomán is — ismét visszatért a két számjegyű tartományba. Ami pedig a nemzetközi politikai klímát illeti: hónapok óta húzódott az iráni túszválság és a világ már kívülről megtanulhatta az afganisztáni események kapcsán Carter elnöknek a Szovjetunió címére küldött fenyegetéseit. Ilyen körülmények között — nem csoda, hogy a pénzüket biztosságban tudni akarók figyelme az arany felé fordult. Ha hihetünk a svájci Credit Suisse statisztikáinak, 1979-ben kincsképző céllal a tőkés világ termelésének 47%-át kitevő mennyiséget vásároltak fel. Tegyük hozzá, a befektetőnek ráadásul komoly költségei is vannak, hisz aranyat nem lehet „csak úgy, az utcáskoron” vásárolni. A magánembernek tehát vásárláskor és eladáskor egyaránt jutalékot kell az alkusznak fizetnie. (1979–80 hektikus napjaiban a pénzüket befektetni akarók nem csupán az aranyat vagy egyéb nemesfémeket részesítették előnyben, figyelmük kiterjedt a normális körülmények között csak ipari felhasználásra vásárolt színes fémekre is. Így vált időlegesen a felhalmozás eszközevé a rézhuzaltuskó is).

Napjainkban az arany ára viszont — tartósan — alig haladja meg a 400 dollárt. (Elég baj ez azoknak a fejlődő országoknak, amelyek tavalyelőtt 600 dollárért nagyobb mennyiséget vásároltak abban a reményben, hogy busás nyereséget realizálhathak). Az infláció ugyan nem mérséklődött lényegesen, de az olajárak kétségkívül megálltak. Az erősödő dollárral összefüggésben viszont az arany népszerűsége érzhetően csökkent. Aki ugyanis pénzt dollárra váltja át és úgy helyezi el, az inflációs rátát meghaladó, 20%-os kamatra biztosan számíthat. Aki viszont esetleg aranyvásárlásra vállalkozna, annak, a spekulációra felvett összegre 20%-os kamatot kellene fizetnie úgy, hogy cseppet sem lehetne biztos a sárga fém emelkedő árában. Ilyen kö-

rülmények között általában nem kétséges a döntés: az arany népszerűsége csökken, a dollár viszont mágnesként vonzza a befektetőket.

Paradox módon az arany folyamatosan csökkenő ára a legjobb garancia arra, hogy az aranyár hamarosan ismét felfelé induljon. A világban kitermelt arany döntő többségét ugyanis nem a ravasz spekulánsok, nem a pénzcsékjűk értékét féltő kisemberek, hanem az ipari vállalkozók vásárolják meg. Számukra pedig az arany szinte olyan, mint minden más fém. Ha csökken, az ára, csökken az ő költségük is. Ha pedig a tőzsdei ár emelkedik, gondolkodni kezdenek a sárga fém kiváltásán. A 900 dolláros unciánkénti ár mellett elsősorban az ékszerészek gondolták meg, érdemes-e aranytárgyat készíteniük. A 400 dollár körül ingadozó

árak mellett pedig ugyancsak elsősorban a kézművesek kereslete növekedhet. (Egy dolog biztos: a mesterséges arany előállításának dolgában a tudomány szinte távol van még a végeredménytől, mint a középkor neves alkimistái.)

A másik fő ipari felhasználó, az elektronika igénye inkább az ágazat konjunktúrájától függ, semmint szorosan a nemesfém árától. Az aranyat kiváló technikai tulajdonságai ugyanis — megmunkálhatósága, vezetőképessége stb. — favorittá teszik a mikroelektronikával, félvezetőkkel, reléekkel és kapcsolókkal foglalkozó műszaki szakemberek szemében. Mindazonáltal az így felhasznált arany mennyisége ma még nem meghatározó. 1980-ban a tőkés világban összesen 940 tonna aranyat bányásztak, ennek 8,5%-át használták fel az elektroni-

kában. (Mivel a felhasznált arany mennyisége országokként az említett iparág fejlettségétől függ, meglepő, hogy az USA és Japán közösen a tőkés világ igényének mintegy kétharmadáért felelős).

Az előrejelzések szerint az elektronika „húzó” iparágának számít és még a jelenlegi lanyha konjunktúrális viszonyok között is dinamikusan fog fejlődni. Mindez természetesen az aranyfelhasználás növekedését is jelentené. Más vélemények szerint viszont az ágazatban végbemenő miniatürizálási tendencia mindenképpen csökkenti majd a nemesfém-felhasználást és így a piaci igényt is. A két tényező eredőjeképpen — így számítják a legtöbben — az elektronika évenként mintegy 5%-kal több aranyért fog a tőzsdén jelentkezni.

Ami a fogászatot illeti, évi 60 tonnás igényével alig marad el az elektronika mögött. Ezen a téren azonban az aranyfelhasználás minden bizonnyal csökkeni fog, erről a biztosítótársaságok gondoskodnak. Az NSZK-ban például a fogászati felhasználás 1975 után meredeken emelkedett, mivel a társadalombiztosítási jogszabályok szerint a páciensnek az aranyfogakat is kifizették. Azóta azonban — nem kis részben az emelkedő árak hatására — változott a biztosítók eljárása. Manapság általában az aranymunka bizonyos — egyre csökkenő — százalékát lehet a társadalombiztosítás szobrára elszámolni. Egyes országokban pedig — például az Egyesült Államokban — a fogászat eleve bizalmatlanabb az arannyal szemben, növekvő arányban használják fel például az ezüst és a palládium ötvözetét.

A fentiek kivételként évente mintegy 65 tonnát használ fel a tőkés világ egyéb ipari célokra. Az igénylők köre itt már meglehetősen széles, sok területen alkalmaznak aranyat felületek bevonására, töltőanyagként, keményforrasztásra. Az emelkedő árak mellett a vásárlók jelentős energiát fordítanak a megfelelő helyettesítő anyagok felkutatására.

Az előbbieken ugyanis „csökkenő” aranyárról beszéltünk — hisz a fémét 1979 novemberé óta nem adták ilyen olcsón — azonban az egy évtizeddel korábbi unciánkénti 35 dolláros hivatalos árhoz mérve az emelkedés több, mint tízszeres. Ez a nagy ugrás a magyarázata egyébként annak, hogy a Nemzetközi

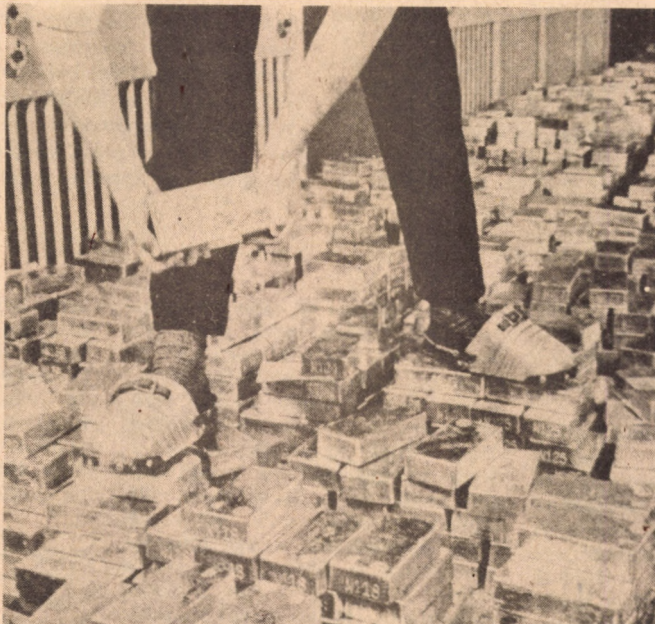
Valutaalap — mint értelmetlent — 1975 januárjában eltörölte a „hivatalos” aranyárat. (A fenti szinten egyébként a nemesfém hivatalos árát maga Roosevelt elnök állapította meg miután 1933-ban megtiltotta az amerikai állampolgárok számára az arany birtoklását. E korlátozás ékszerre, érmékre nem vonatkozott, csak az aranyrudakra). A roosevelti árszint meglepően tartós volt, 1971-ig maradt fenn, de eltörlése pillanatában sem emelkedett 42,22 dollárnál magasabbra. (Miközben a szabadpiaci — tehát a tőzsdei — aranyár meghaladta az 500 dollárt.) Az állampolgárok aranyvásárlásait 1974 legvégén Ford elnök tette ismét szabaddá.

A hivatalos aranyár értékelése az volt, hogy körülbelül 1971-ig nem csupán a központi bankok közötti aranytranzakciók feltételeit határozta meg, hanem a magánvevők és eladók közötti ügyleteket is. Ahogy növekedett a nemesfém népszerűsége, úgy emelkedett szabadpiaci ára és úgy lett egyre jelentősebb a szakadékok a két árszint között. Következésképpen a világ egyre nagyobb figyelmet fordított a londoni szabadpiacra, a chicagói tőzsdére. Szakértők — és a pénzüket sorsáért aggódó befektetők — kísérik nap mint nap figyelemmel az utóbbi intézmény áralakulását, a fél kilenc előtt öt perccel bekövetkező nyitástól a tőzsde fél kettő után öt perccel történő zárásáig. Maga az arany legalább 0,995-ös finomságú kell hogy legyen és csak a tőzsde által elfogadott cégek és intézmények próbajelét hordhatja. Ha mindehhez hozzáteszük, hogy a tőzsdei licitálás tárgyát képező aranyat ugyancsak a tőzsde által megfelelőnek tartott chicagói vagy New York-i pánccszekrényből szállíthatják csak át a vevőknek, elfogadhatjuk, hogy a vásárló érdekeit a szabályok maximálisan védik. Nyugodtan szerződhet tehát anélkül, hogy magát az árut látna.

Bár napjainkban az aranyiaci mozgásának előrejelzése sokkal nehezebb feladat, mint akár másfél évvel ezelőtt, meggyőzőnek tűnik az a vélemény, mely szerint, ha a dollár továbbra is erős marad — és erre megvan minden esély — úgy az aranyat csak alacsony áron fogják a közeljövőben vásárolni. A lelke mélyén azonban a legtöbb megfigyelő úgy érzi, hogy fog még az arany ára 1000 dolláros szinthez közelíteni.

Gonda György,
Szentgáli Péter

Aranyrudak egy New York-i pánccszekrényben

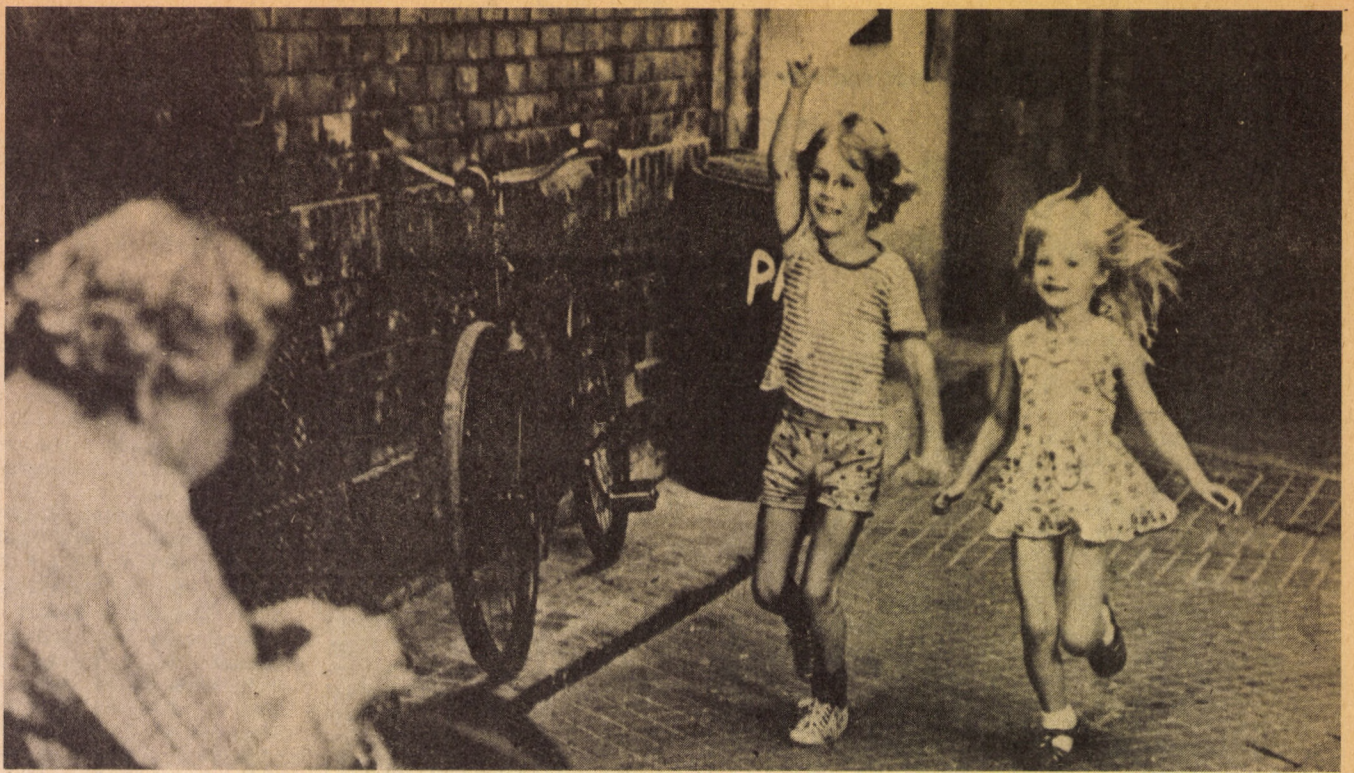

Amerikai aranykészletek

meg étellel őket. Tipusokat rajzoltak, emberek helyett. És bár ugyanez a típusrajzolás jellemzi a finn *Ejszaka a tengerparton*-t meg a holland *Szimulánsok*-at, az utóbbiak mégis jobban megfogták. A Szimulánsok igazi film, a filmkészítés összes lehetséges eszközeivel. Kár, hogy nyúlós. Kicsit az *Éretlen szívek*-re emlékeztet, kicsit hajdani rockfilmekre — ez is volt a célja. A hatvanas évek táján, egy kisvárosi bisztró tinédzserei, akik Elvis Presley-n meg Marilyn Monroe-n nőttek fel, nem akarják elhinni, hogy valóban felnőttek. Azt, hogy vége. A régi emlékek helyett nincsenek újak, a régi hit ellillant, mégis abba kapaszkodnak. Ismerős hangulat napjainkban. Felzaklató a felismerése egy újra összehozott valaminek, ami hajdani szépsége árnyékaként azt sugallja: minek?

A két kanadai barátnő, a visszamaradt holland fiatalok, a finn szauna négyesben azt sejtették, hogy nem elég az érzelemre meg az értelemre finoman hatni. Kell valami elhajlás, csöpp morbiditás a mai élet ábrázolásához. Ahhoz, hogy érzékeljük: olyan korban élünk, amikor minden lehetséges, s hogy milyen útra tévedünk, az rajtunk múlik. Nem tanultuk meg eléggé, hogy az érzelmek zűrzavaraiban ne tévedjünk el. Az, hogy egyre több a terhét cipelő, magányos, ide-oda ténfergő fiatal nő — nem a filmvászonra kitalált jelenség —, a való élet tükre. A bálványokba kapaszkodás — pótcselekvés. Ezek élő gondok.

Az idei moszkvai film-

Égigérő fű

fesztivál filmjei megkísérelték, hogy ábrázolják, nem talán elviselhetőbbé varázsolják hétköznapjainkat. Csak miközben a legfiatalabbakat láttuk a mozi-vásznon, itthon elhunyt *Rajz János*, *Bilicsi Tivadar*, *Udvardy Tibor*, *Pethes Sándor*. Akiket meg kellett volna kérdezni, hogyan csinálták, miért nem voltak depressziósak, mitől ragyogtak.

A fesztivál az fesztivál. Nemcsak a filmeiktől az. Híres embereket látni, felvonnak ruhák és párok, szerződéses és interjúk, szerelmek és barátságok

köttek este a bárban. Fölismerhető volt például az egyik kedvenc, az *Őszi Marathon* kedves angol tudósa, akit egy, a Szovjetunióban élő külföldi újságíró személyesített meg a filmben — remekül. Kezében pohárral, kopaszon és rövidlátón téblábolt itt is, mint a filmben, azzal az óriási különbséggel, hogy most nemcsak dolgoznia kellett — dolgozott is. Valaki rámutatott egy amerikai úrra, aki állítólag a magyar filmek kitűnő ismerője, sőt imádója.

Jó hangulatú napok voltak. Filmek a világból —

kitekintés a világra. A díjakat is sokféle nép kapta, szovjet aranydíjas mellett vietnamiak, brazilok, japánok, norvégok. A filmszínészek közül a spanyol *Mercedes Sampietrora*, a szovjet közép-ázsiai *Maja-güzel Ajmedovára*, az osztrák *Karl Merkatzra*, a lengyel *Roman Wilhelmire*, a kubai *Tito Junchora* szavazott a zsűri. És bár nem kapcsolódott szorosán a fesztiválhoz, szólni kell még egy csodálatos kiállításról a Puskin Múzeumban, aminek témája a múlt század elejének művészete, a cí-

me: Párizs—Moszkva. Kár, hogy kicsit ömlesztett élmény, s nem igazán márványtermekbe való. Csak kapkodhattuk a fejünket a gyönyörű szobákban: emitt egy Picasso, amott egy Chagall, itt egy Majakovszkij-agitka, ott egy festett porcelántányér, Lenin arcképevel. Jók voltak az éjszakai nyúló filmes találkozások, a senkinek sincs igaza ábrándozások, s a tény, hogy sok filmet meg lehetett nézni. Am a fesztivál az fesztivál. Nem mozi.

Magyar Judit

dog szerelmet és a tudományos szintű munkát választotta. Mindig észébe jutott valami. Hazafelé néha órákig elbeszélgettünk. Amikor megismerte Erzsikét, megváltozott. Kiteljesedett. Itéleti biztosabbak lettek. Kapcsolatuk nehezen alakult ki. Erzsi elküldte néhányszor, de Lali nem hagyta magát. Végül megiscsak járnai kezdtek. Ő nagyon komolyan gondolta ezt a kapcsolatot. Ugyanakkor állandóan félt, hogy elveszti az Erzsikét. Egyébként jó hatással volt rá. Erzsike, szülei tiltása ellenére, vállalta Lalit. Később a szülők is megszerették, bejáratos lett a házba. Ha kitalált valami érdekes dolgot, hozzájuk sietett és elújságotta. Pénteken délután elmentem hozzájuk, példákat oldottunk meg. Utána fotonról, gravitációról, mágnesességről, világegyetemről volt szó. Róla semmiképpen nem tudtam volna elképzelni, hogy képes ilyen cselekedetre. Nem készülhetett a halálra, mert olyan lelkesedéssel beszélt a céljairól. Boldog volt. Hitt abban, hogy belőle kitűnő fizikus lesz.

B. Erzsébetet valahogy másnak képzeltem el. Szókének, energikusnak, frivolnak. Ezzel szemben egy törekeny, rövid, fekete hajjú, farmeres, harmadikos gimnazista. Nincs semmi rendkívüli rajta, mégis, az első mondat után

éreztem, van benne valami különös. A „milyen volt ő” kérdésemre egy nem várt mosoly kíséretében csak ennyit mondott: „Szerettem”.

— Hirtelen döntött mindig. Ha valamivel megsértett, gyorsan bocsánatot kért. Ne haragudj — mondta ilyenkor. Így cselekedne most is, ha tehetné. Kezdetben nem akartam vele megismerkedni. A szüleim óvtak a fiúkkal való kapcsolattól. Fiatalnak találták még. De őt nem lehetett nem szeretni. Az ember annyi gyöngye kapcsolatot lát maga körül. A miénk más volt. Teljesebb, erősebb, boldogabb. Azon az utolsó szombati napon házibulin voltunk. Csak keveset ittunk. Hazafelé több mindenről beszélgettünk. Boldog volt. Mondta: úgy örül, hogy mi együtt járunk. Szóba került a féltékenység. Mondtam neki, néha én is érzem. Valahogy komolyra váltottunk. Őt nyomasztotta ez a tudat. Elég baj, ha téged ez nyomaszt — feleltem. Vitatkozni kezdtünk. Elgondolkozott. Nincs jövője a kapcsolatunknak — állította hirtelen. Sirtam. Ő is kiborult. Legyen vége — mondta. „Ha neked ennyit ért csak, akkor legyen!” — vágtam rá. Erre ő is sírva fakadt. Megfogta a karom, magyarul rázott. Mindkettőnknek jobb lesz, ha szakítunk: mert ő tönkretesz engem a hirtelenségeivel. Egyszer már mondta: benne két ember van. Nem vettem komolyan.

Fogta a vállam és csak hajtogatta: „Értsd meg, nem járhatunk együtt”. Én szaladni kezdtem be a házba. Utánam kiáltott: „Erzsi, gyere vissza!” Nem bírtam viszemenni... Ha tudtam volna! Ezek voltak az utolsó szavai... Nem írt egy sort se, csodálkoztam volna rajta, ha ír. Ilyen volt, ismertem. Arra volt lelkierője, hogy levetkőzzék, a bal lábujjára tekerte a drótot, főlhúzta a zoknit, fölvette a cipőjét, befűzte, megkötötte. Majd a bal csuklójára is drótot tekert. Mindezt befogta a satuba, hogy véletlenül se tudja kirántani. Biztos halált akart. Vannak olyan pillanatok, hogy csak a keserűség munkál az emberben. Így lehetett akkor ő is. Ki a felelős a haláláért? Egyedül ő maga. A faluban engem okolnak, s többen elvárták, követem őt... A legtragikusabb az egészben: gyűlölte az öngyilkosokat. Azt vallotta: nincs elég ok arra, hogy valaki önként meghaljon...

Nehezen bukkantok rá a Dózsa-telepi házra. A kapuban egy sűrű fiatalember áll, nyakában rádió lóg. Ő Z. Béla, kőműves, Lali egyik féltestvére. A ház kicsit nyomasztó. Megkopott bútorok, elnyűtt szőnyegek, töredezett, hiányzó csillárok. Az édesanya nincs itthon. Vendéglátóm hiába keresgél, egyetlen fénykép

sem kerül elő Laliról. Ellenben mutat egy számológépet, bizonyítandó: Lali mindent megkapott. Időnként csoszogva feltűnik egy 76 éves aggastyán, aki félig érthetetlen szavakkal próbál beavatkozni beszélgetésünkbe. Z. Béla többször leinti és elzavarja az „atyát”.

— Lali a társaságban nagyon tudta leplezni az idegességét. Itthon gyakran kifakadt. Amit ő elképzelt, azt szerette véghezvinni. Ha nekiállt egy feladatnak, akár éjjel kettőig is vesződött vele, de megoldotta. A kislányt nem hibáztatjuk. Már egy régebbi veszekedésükkor is majdnem megcsinálta ezt, de édesanyánk észrevette. Próbáltunk a lelkére beszélni, illet nem tegyen többet. Nekem megmondta: ha elhagyja a lány, végezze magával. Nagyon szerette Erzsit. Az első szerelme volt. Ennek tudom be tettét... Itthon a nagypapa néha veszekedett vele. Ő nem becsülte sokra a tanulást. Macerálta miatta. Az öregnek csak a dolog, a dolog fontos. Lali pedig keveset segített. Zenélt, szákkörbe járt, tette a dolgát. Nem sokat tartózkodott itthon. Édesanyám mondta: aznap egy kutya kapart a ház előtt. Ez halált jelent. Bekövetkezett...

Cs. J.

Pillantás a szállodaipar világába

A bomba még egy augusztus végi pénteki napon robbant. Londonban teljesen váratlanul bejelentették, hogy a világ 15. legnagyobb szállodaláncát, az Intercontinentalt néhány óráig, szokatlanul rövid tárgyalás után megvásárolta az angol Grand Metropolitan a csőd szélén álló Pan American légitársaságtól. A gazdasági körökben „csemegének” számító hír kétszeresen is érdekes: egyrészt ráirányítja a figyelmet a tőkés recesszió ellenére is virágzó hotel szakmára, másrészt pedig: újabb áldozatot követelt a nyugati világot immár tartósan sújtó kedvezőtlen gazdasági helyzet.

Az Egyesült Államok második legnagyobb, nemzetközi hírű légitársasága, a Pan American — hasonlóan a többi nagy nyugati légitársasághoz — veszteséget veszteségre halmoz. A légitársaság emelkedése nem tudja ellensúlyozni a hajtóanyag (kerozin) árának és az üzemelési költségeknek az állandó növekedését. A 47 ezer alkalmazottat foglalkoztató, több száz repülőgéppel rendelkező légitársaságot nem sok választja el a teljes összeomlástól. Tavaly a PanAm 819 millió dollár veszteséggel zárta az évet, 1981. első felében pedig 240 millió dollár hiányt sikerült „összegyűjteni”. A további hanyatlás elkerülésére a cég vezetése 10 százalékkal csökkentette a dolgozók bérét, s ugyanakkor 10 százalékkal csökkentette

járatának számát. A lejtőn azonban nem sikerült megállni...

A tartós pénzügyi zavarba került légitársaság gondjainak enyhítése érdekében — no meg a hitelezők követelésére — kénytelen volt megválni legkedvesebb „gyermekétől”, a 100 százalékos tulajdonában lévő Intercontinental szállodalánctól. Pedig ez volt az egyetlen nyereséges vállalkozása az utóbbi időben. (A tőkés légitársaságok egy része érdekelt a hotel-bizniszben is, mert utasaik számára előnyösen tudják ajánlani a több tucat országban meglévő szállodákat számítógépes helyfoglalással. Az ugyan-csak híres Hilton szállodahálózat például a TWA amerikai légitársaság érdekeltsége). Az Intercontinental szállodalánc 81 hotellel rendelkezik a világ 48 országában. 1980-ban az Intercontinental bevétele elérte a 274 millió dollárt, ebből a nyereség 42 millió volt. A hotelvilág elitjéhez tartozó vállalkozás az idei esztendő első hat hónapjában 24 millió dollár nyereséget hozott régi tulajdonosának. Mindez persze édeskeves volt a hatalmas deficit ellensúlyozására, ezért nem maradt más megoldás, mint a fájdalmas műtét végrehajtása, az Intercontinental eladása.

A „nagy falat” 500 millió dollárért cserélt gazdát, méghozzá a legnagyobb titokban. Noha kósza hírek keringtek az eladási szándékról, a jelentkező konkurrens — elsősorban

amerikai — szállodabirodalmakat sorra utasították el. S mire a vevők serege észbe kapott, az Intercontinental tulajdonjoga átkeült az óceán innesső partjára. A félmilliárdos vásárlással Nagy-Britannia is bekerült a nagy szállodalánc-tulajdonosok eddig csak az amerikaiak által uralt klubjába. Ki is tulajdonképpen a vevő?

A Grand Metropolitan óriáscég nem ismeretlen a szállodaszakmában és a tőzsdék állandóan izgatott, zibongó világában. A londoni székhelyű cég sok szállodával rendelkezik Európában és a Közel-Keleten. Ügyes vezetése azonban egyszerre több vasat is tart a tűzben: jelentős érdekeltségei vannak az élelmiszer- és a szesziparban, kaszinókat tart a tulajdonában, részt vesz az északi-tengeri oljetermelésben, jól menő bisztróhálózatot tart ellenőrzése alatt. Tőkeerejére jellemző, hogy tavaly 600 millió dollárért megvásárolta az amerikai Liggett élelmiszer- és dohánypari konszernt. (Ez az óriásvállalat gyártja például az ismert LM cigarettát.) Mindent összevetve, a „Grand Met” tavaly 6,2 milliárd dolláros bevétellel tett szert, profitja pedig elérte a 455 millió dollárt. Az Intercontinental bekebelezésével nagyot ugrott előre a szálloda szakma ranglistáján, jelenleg a világ kilencedik legnagyobb hotellánc, összesen 43 ezer szállodai szobával. (Érdemes megjegyezni, hogy a ranglista hetedik helyezettje a bol-

gár Balkantourist, több mint 51 ezer szobával.)

Az évek óta tartó kedvezőtlen konjunktúra a fejlett tőkés országokban több ezer kisebb-nagyobb cég helyzetét rendítette meg, egyre gyakoribbak a felvásárlások, az egyesülések, a csődeljárások. A rossz gazdasági helyzetben a gyengébb cégek sorra elveznek, s nem kerülhetik el a bekebelezés sorsát. Mind nagyobb méreteket ölt a tőke koncentrációja, s minden hónapban ezerszámra fájnak fel az erősebb lábakon álló cégek a megrogyantakat. Nem kivétel ez alól a szállodaipar sem, amely pedig igazán nem panaszkodhat rossz üzletmenetre. Csakhogy a kisebbek itt is kevésbé állják a versenyt, a tőkeerős világcégek pedig nem hagynak ki egyetlen alkalmat sem pozícióik megerősítésére.

A „fogadóipar” a világ egyik legrégebbi szakmája, de igazi nagyüzemmé csak századunkban vált. Óriási tőkét kellett felhalmozni ahhoz, hogy létrejöjjenek az egész világot behálózó szállodalánckok. A hotelok láncolata számos elönnel jár a tulajdonosok, valamint a vendégek számára is. A mammutvállalatok meg tudják valósítani az egységes irányítást, lejjebb tudják szorítani a működési költségeket és még sokáig lehetne sorolni a profitnövelő előnyöket. A tisztelt szállóvendég pedig biztos lehet, hogy a világ bármely pontján azonos kényelmet és szolgáltatásokat nyújt számára kedvelt szállodatársasága, tehát nem vesz zsákbamacsát. A szállodaipari multinacionális cégek hűséges vendégeiknek jelentős kedvezményeket és többféle szolgáltatásokat is nyújtanak.

A szállodaiparban gyilkos verseny folyik a vendégek megnyeréséért, egymástól való elcsábításáért. Különböző árengedmények, vendégfogó szórakozási lehetőségek, fokozódó szuperkényelem hivatott az utast mágnesként vonzani, pálmakert, uszoda, házi televíziós hálózat, titkárnőszolgálat nélkül szinte biztos a kiesés a versenyből. A vendégfogás trükkjeihez tartozik még többek között a konferenciaterem, a há-

zon belüli bevásárlóközpont, az itallal és mindenféle finomsággal megtöltött (persze a vendég számláját terhelő) szobai hűtőszekrény, az ágyból irányítható televíziós készülék, a szupermodern kiskonyha, a szolárium, a gyógyfürdő és még számtalan pénzrabló szolgáltatás. S aki versenyben akar maradni, aki ütemesen akarja növelni bevételeit, annak állandóan újítania kell.

A szálloda-biznisz meglehetősen költségintéző ágazat, de a befektetések megtérülése kedvező. Nem véletlen, hogy a nagy hotelkonzernek többsége mögött valamilyen még nagyobb, tőkeerős csoportosulás áll, méghozzá általában más szakmából. A világ legnagyobbjainak listáján második helyet elfoglaló Sheraton például a távközlési óriáscég, a híres-hírhedt amerikai ITT (International Telephone and Telegraph) egyik jól jövedelmező érdekeltsége. De a tőkeösszefonódás még számtalan érdekességet mutat, ha a cégeket egy kicsit „megkaparják”, megvizsgálják, ki kit tart kézben.

Ami a nagy szállodakonzernek rangsorát illeti: egyelőre hosszú ideig nem fenyegeti veszély az abszolút listavezetést, az amerikai Holiday Inns. Ez az óriásvállalat 1755 szállodát mondhat a magáénak a világ szinte minden pontján, 304 ezer (!) szobával. Tőkeerejére jellemző, hogy az elkövetkező tíz évben több mint 800 millió dollárt fordít tervei szerint fejlesztésre, elsősorban új hotelok építésére. Az NSZK-ban és Nagy-Britanniában például az évtized végéig egy-egy tucat új szállót épít a szállodamulti. A második helyezett Sheraton láncolat 108 ezer szobával rendelkezik, öt követi az ugyancsak amerikai Ramada-hálózat. A Hilton-csoport 72 ezer szobájával az előkelő ötödik helyet mondhatja a magáénak. (Természetesen kontinensünkön is sok szállodalánc működik, ezek nagysága és tőkeereje azonban nem hasonlítható az amerikaiakéhoz.)

A statisztikák tanúsága szerint a szállodaiparban a legnagyobb növekedést a hotelláncok mutatják. A 100 legjelentősebb hotellánc tavaly 7 százalékkal növelte szobáinak számát, s jelenleg a világ szállodai férőhelyeinek 20 százalékát tartják ellenőrzésük alatt. A kedvező helyzet szorosan összefügg a nemzetközi idegenforgalom töretlen bővülésével. Úgy látszik, a nehezebb gazdasági körülmények sem riasztják el az embereket az utazástól, a kikapcsolódástól, a világ megismerésétől. Ráadásul a megnehezült értékesítési lehetőségek is a szállodák malmára hajtják a vizet. Az üzleti, hivatalos utazások száma egyre nő-

Sheraton
Hong Kong

The New Otani

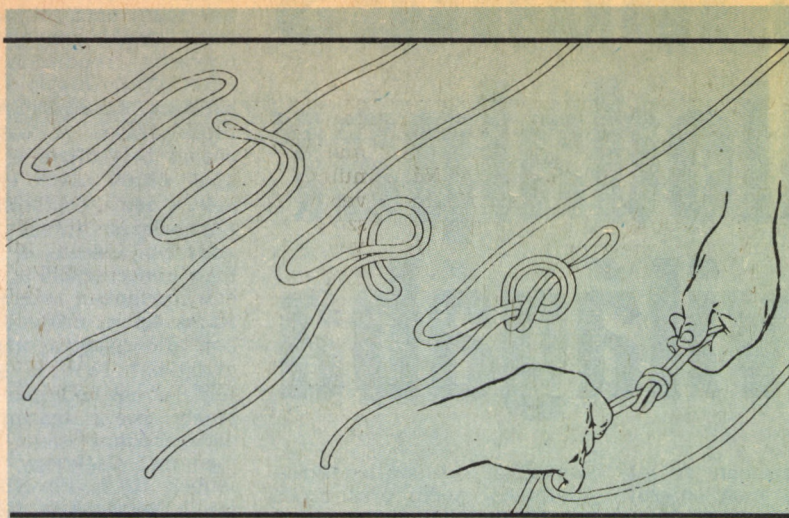
Sheraton
Bangkok

és az „Anyagok”

kesztette a Kereskedelmi Kamara és az OPI által később kiadott *Anyagok* című új „tankönyvet” (Balogh Péter rajzaival, Kara György tipográfiai terveivel), s dr. Fekete Jánossal, az OPI munkatársával együtt megírta hozzá a tanári „Útmutató”-t, emellett szakértőként jegyezte az Iskolatelevízió említett ötrészes sorozatát.

S talán arra sem nehéz válaszolni, hogy miért éppen a formatervezés viszi a prímet az ügy megvalósításában, hiszen — úgymond — a formatervezőnek tanított szempontja, a humán tényezők figyelembe vétele. Némi- leg egyszerűsítve úgy is szokták mondani: míg a formatervező számára a híd az a szerkezet, amelyen Jancsika átsétál, a mérnöknek elsősorban is X dinamikus terhelés, amivel ez a séta megterheli...

Emlékeztessünk arra, hogy a „Technika” tantárgy 1978/79-ben váltotta fel az úgynevezett Gyakorlati foglalkozást, és ma már az I. általánostól a II. gimnáziumi osztályig kíséri el a tanulókat. A továbbfejlesztés kísérleti munkája tulajdonképpen az „Anyagok”-kal kezdődött az idei új tanévben. (Agyag, kő, fonal, fa, papír az első osztályos „tan-

Hurokkötés

anyag”). A szerkezet és a benne rejlő erő mint új szempont majd a felső tagozatokon lép be az oktatásba, míg később az emberi funkcióra tevődik át a hangsúly. De: már a kis, egyszerű hajtogatással létrehozott papírpülöbén is az a legfontosabb, hogy repüljön. Vagyis, hogy a gyerek az *anyagminőségre* ébredjen rá.

„A kutatás távlati célja — írják az Útmutatóban a szerzők — olyan *technikai nevelési-oktatói stratégia* kidolgozása, amelynek tartalmi alapja maga a technika (és a technikát működtető emberek, társadalom). A kutatás első fázisában bebizonyosodott, hogy a technikai nevelés tartalmi és metodikai fejlesztéséhez, a hatékony oktatási stratégia kidolgozásához felhasználható a formatervezés elmélete és gyakorlata, mivel fő elemei megegyeznek a technika lényeges elemeivel. A külföldi nevelési gyakorlat is megerősítette ezt a felismerést, hiszen sok, magas technikai színvonalú országban több éve, évtizede része az általános iskolai oktatásnak az az ismeret, készség, módszer, szemlélet, amelyre a formatervezés is épül.”

— A régi gyakorlati foglalkozás — mondja Gaul Emil — a munkára épült, de rossz szemlélettel többnyire céltalan babrálgatássá vált. Maga a cél azonban megvan a gyerekekben. Nem azt kell tehát megtanítani neki, amit nem tud, hanem azt kibontani, ami benne van. A meglévő érdeklődésre építeni! Az új kísérletnek az a célja, hogy az elképzeléseket levizsgáztassa a praxisban. Választ kapjunk azokra a fontos kérdésekre, hogy mennyire hasznos a gyerekek számára. „Hasznos”, vagyis mennyire fejleszti a gyerek személyiségét, s mennyiben segíti a pályaeorientációt...

4. Barátunk, Kíváncsi Karcsi persze nem tud még olyan okosan fogalmazni, mint azok, akik egy tantárgy koncepcióját kísérlik meg kidolgozni. Ő egyszerűen csak a kis Kíváncsi, aki ha nem érti is, de átéli mindazt, amiről Szücs Ervin így beszél az Akadémia említett tanulmánykötetében. (A *technikai műveltség — az általános műveltség szerves része* című fejezetben):

„A problémafelismerés bonyolult szellemi tevékenység. A jelenlegi (meglévő) állapot elemzéséből kell kiindulni és észre kell venni, hogy az ismert (illetve a várható) igényeket a meglévő (illetve várható) lehetőségek (eszközök) nem képesek kielégíteni. A problémaérzékeny ember nem általában »újat« keres, hanem olyat, ami az igények és lehetőségek ellentmondását feloldja: nem utópista (aki a jelen lehetőségektől elszakadva vágyálmokat kerget), nem »örökmozgó-feltaláló« (aki lehetetlent akar) és nem is anarchista (aki minden meglévőt, rendet és szabályt tagad), hanem reálisan gondolkodó ember, aki nem fogadja el »tökéletesnek« a meglévőt, akinek az állandó fejlesztés a célja és a »megőrizve változtatás« a jelmondata.”

Első osztályos lányomnak nekiszögezem a kérdést:

— Melyik a puhább anyag, a kő vagy a fa?

Picit gondolkodik, mielőtt válaszol:

— A gyurma.

Nem a „kérdésre” felel, de „jót” mond. Reménykedhetünk?

K. L. M.

Beszélgetés a Francia Kommunista

Ifjúsági Mozgalom főtitkárával

A „válság nemzedéke”

vekszik, mind több utazásra van szükség a portékák eladásához.

Pedig a szállodai szolgáltatások egyre drágábbak. Az Intercontinental szobáinak átlagára a világon meghaladja a 60 dollárt, s ez az ár még igazán nem tartozik a kirívóan magasak közé. A Sheraton és a Hilton magasabb átlagárakkal dolgozik. A Holiday Inns vállalatbirodalom árai viszont olcsóbbak, ők a nagy forgalom, jó színvonal, közepesen nagy haszon elvét vallják. Tehetik is több mint 300 ezer szoba birtokában... Túlzás nélkül állítható, hogy a hotelszakmát megrázta egy kissé az Intercontinental áruba bocsátása. Több szállodapari hálózat ráébredt ugyanis, hogy egyre kevésbé érezheti magát biztonságban. Ha a mögötte álló pénzcsoport dolgai rosszul mennek, akkor könnyen gazdát cserélhet a cégtábla. Manapság éppen a légitársaságokra jár rá a rúd, így a tulajdonukban lévő szállodák árverő-kalapács alá kerülhetnek. A Hiltont birtokló Trans World Airlines (TWA) utasforgalma például rövid idő alatt 38 százalékkal csökkent, 2200 dolgozóját elbocsátotta. Gondokkal küszködik az ugyancsak amerikai United Airlines is, ez a légitársaság a Westin Hotels láncolat tulajdonosa. Európában a Swissair is a jelentős szállodatulajdonosok közé tartozik, a svájci légitársaság azonban egyelőre nem tart komolyabb üzleti nehézségektől, ezidáig nagyobb veresétség nélkül vészelt át a nehéz időket.

Az infláció, a nehéz gazdasági helyzet, a fokozódó munkanélküliség, a gazdasági növekedés alacsony színvonala az utóbbi években egyre több iparágat és szolgáltatási ágazatot hozott nehéz helyzetbe. Ma már a textilipart, a hajóépítést, az acélipart Nyugaton válságiparágként tartják számon. Az ezeken a területeken működő cégek közül mind több jut csődbe, zárja be a gyárkapukat. És a válság-körhíntán a jelek szerint egyelőre nincs megállás. Újabb és újabb ágazatokat csap meg az átmeneti vagy a tartós visszaesés szele. Jelenleg a légiközlekedés a „soros”. De ennek a példája is jól mutatja, hogy a tőkeösszefonódás következtében, egy-egy ágazat válsága magával rántthat számos más, első pillantásra kívülállónak tűnő üzletágat is. Ez történt a kényiszerválással véget ért „házasságban” is.

Gonda György—
Szentgáli Péter

Franciaország 1981. Az elnöki székben a szocialista François Mitterrand, a nemzetgyűlésben a Szocialista Párt abszolút többségben a kommunista képviselők jelentős támogatásával. A giscardista kormányzás évei után az ország balra tart. Az új vezetés gazdasági változásokat, reformokat, társadalmi átalakulást akar, a Szocialista Párt friss kongresszusi határozata „nyugodt forradalmat” ígér. Az árak és a munkanélküliség számának emelkedését azonban még nem sikerült megállítani. A franciák türelmesek. A kormány 11 nagy tőkés csoportot érintő államosítás törvényére emelésén dolgozik, ugyanakkor hiteket ígér a közép- és kis vállalatoknak. Mindkettőtől új munkahelyeket várnak. A jobboldal kemény ellenfél, megpróbálja külföldre menekíteni a tőkét. A szocialisták között nagy az egység és az elszántság, és a jelek szerint súrlódás nélküli a viszonyuk az FKP-vel. A kormányban kommunista miniszterek is dolgoznak. Így lehetne jellemezni — igaz, csak dióhéjban — azt a Franciaországot, melynek egyik ifjúsági vezetője nemrégiben a KISZ KB meghívására, delegáció élén Magyarországon járt. Pierre Zarka, a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom főtitkára, az FKP KB tagja, nemzetgyűlési képviselő interjút adott lapunknak.

— Hol foglal helyet az önök szervezete a francia ifjúsági mozgalomban?

— Ami a létszámot illeti, 90 ezer taggal rangsorban az első vagyunk. Utánunk a keresztény fiatalok jönnek 50 ezres szervezetükkel, s őket követik a szocialisták és a jobboldaliak. Számmunkra azonban nem a kisebb-nagyobb szervezetek, hanem a burzsoá ideológia a fő ellenfél. Ez a világnézet uralta a rádiót, a televíziót, a lapok jelentős részét és az oktatási rendszert is.

— Az elnökválasztás után, ahogyan mondani szokták: fordult a kocka?

— Igen, és még nagyobb fordult volna, ha minden választópolgár huszoneves. A választási eredmények szerint a szavazatok több mint 15 százalékát nyerte el az FKP jelöltje, Georges Marchais. De ha csak a 18–25 évesek voksait nézzük, akkor megelőzi az összes többi indulót. Hát ezért sajnáltuk, hogy a franciák nem mind fiatalok.

— A kommunista ifjúsági mozgalom tavalyi kongresszusán elhangzott beszámoló szerint Franciaország a válság társadalma, a fiatal nemzedék pedig a válság nemzedéke. S nemcsak önök használják ezt a kifejezést. Mit értenek alatta? És még ma is érvényes ez a meghatározás?

— Természetesen igen, hisz egy csapásra nem változik meg minden, nem oldódnak meg a súlyos gondok. A francia ifjúság még ma is a válság nemzedéke. Csaknem tízmillió tizennégy—huszonöt éves ember él az ország-

ban s jelentős részüknek rossz az egzisztenciális helyzete. A 18 évnél idősebbek között minden harmadik megismerte már a munkanélküliséget, és szintén minden harmadikat csak ideiglenesen foglalkoztatnak. Többségük kirekesztettnek érzi magát a társadalomból. (A munkanélküliség száma Franciaországban kétféle felé közeledik.) Elavult az oktatási rendszer, kevesen kapnak ösztöndíjat, sok egyetemistának dolgoznia kell a tanulás mellett. A válság felismerése azonban nem vezet automatikusan a változtatni akaráshoz. A burzsoá politika természetesen távol akarta tartani a fiatalokat a politikától, a forradalmi cselekvéstől, konzerválta passzivitásukat. A kirekesztettség amúgy is az elmagányosodáshoz, fásultsághoz és más, a kreativitást még jobban romboló hatásokhoz, az önmagáért való erőszakhoz, a kábítószerekhez, a bűnözéshez vezet. S ezekre a társadalmi bajokra önmagában nem orvosság a tiltás, a megtorlás.

— Milyen megoldást kínál a kommunista ifjúsági mozgalom?

— Nem fogadjuk el, hogy a válság a társadalom természetes állapota, programot adunk a cselekvésre. Minden olyan jelenség, amely társadalmi elégedetlenséget okoz, ok a küzdelemre. A szocializmusért folytatott harc nem a jelszavakért folyik, hanem konkrét célokért. Nem szabad például a munkanélküliséget, a gazdasági és morális visszaesést az „Élet” számlájára írni, ahogyan azt sok fiatal teszi, hanem a tőkés társadalomban kell keresni a hibát. Az ifjúságnak perspektívára van szüksége. Mi ilyet kínálunk az igényeinknek és hagyományainknak megfelelő szocializmussal. Támazkodunk a mostani kormányra, de nem szabad azt hinni, hogy mindent elvégez helyettünk. Mindenkinek a saját munkahelyén, környezetében kell megvívnia a maga küzdelmét.

— Az 1968-as diáklázadások emlékeztetésekre Európában. Az önök programjában — kongresszusuk bizonyossága szerint — szerepel 1968 demokratikus vívmá-

nyainak megőrzése. Mit jelent ez a mai felsőoktatásban?

— Az oktatás diszkriminatív. Az első évfolyamokon tíz százaléka a munkásszarmazású hallgatók aránya. Az év végére ezek közül is sokan lemorzsolódnak, és minél előbbre jutnak, annál kevesebben maradnak. Drága a tanulás általában az élet. Hiányosak a „szolgáltatások”, kevés például a könyvtár. A tanulás azon áll vagy bukik, hogy ki mit hoz otthonról. Az egyetem újratermeli a társadalmi egyenlőtlenséget. Ráadásul az oktatás minősége rossz, csak a tankönyvekre támaszkodnak, és bizonyos természettudományokban elmaradnak a fejlődés, az élet realitása mögött. Sürgősen javítani kell az oktatás színvonalán. Ami pedig '68 szellemét illeti, ez az egyetemi élet demokratizmusát jelenti. Meggyőződésünk, ha jobban odafigyelnek a hallgatók szavára, jobban működik az egyetem. Egyébként az új kormány jóvoltából jelentős eredmény született. Eltörölték azt a jogszabályt, amely korlátozta a hallgatók képviseletét az egyetemi tanácsban.

— Beszélgetésünk idején Franciaország nagy csatát vív az államosításokért. Mit várnak az új intézkedésektől a kommunista fiatalok?

— A munkások milliói vesznek részt a termelésben, mégis néhány ember, a tulajdonosok maroknyi csoportja dönt életbevágó kérdésekről, olyanokról például, mint a termelés leállítása, munkahelyek megszüntetése. Az új intézkedések hozzájárulnak a munkanélküliség csökkentéséhez, s ezen túl is óriási gazdasági jelentőségük van. Bízunk benne, hogy az állami vállalatok hatékonyabban működnek majd, mint a hozzájuk hasonló, magánkézben lévő gyárak.

— A legutóbbi párizsi béketüntetésen ott meneteltek a tömegben a Francia Kommunista Ifjúsági Mozgalom tagjai is. Többek között — ellentétben a hivatalos kormányvéleménnyel — tiltakoztak a közép-hatósugaru rakéták Nyugat-Európába való telepítésének terve ellen...

— Igen, mert az eurorakéták újabb veszélyt jelentenek. Nyilvánvaló, ha az amerikaiak a saját területüktől távol tudnak tartani egy feltételezett nukleáris katasztrófát, az veszélyes kalandra bátoríthatja őket. Emiatt mi, európaiak elég rossz helyzetben vagyunk. Ezért határoztuk el, hogy mozgósítjuk a fiatalokat a béketüntetésre. De nem csupán az amerikai rakétákról van szó, nem feledkezünk el a francia neutronbomba gyártása elleni harcról sem. Sürgetjük a leszerelési tárgyalásokat. Úgy véljük, a Szovjetunió álláspontja ebből a szempontból helytálló. Egyébként hiszünk abban, hogy van hatásonk a kormányra, s lehet úgy irányítani az eseményeket, hogy Franciaország szerepe pozitív legyen ebben a kérdésben is.

V. V.

A havas hegycsúcsok országában

Bregenzet nehéz elfelejteni. Ha valaki tőlem kérdezné, hogy milyen a város, őszintén csak azt válaszolhatnám: nem tudom. Bregenzet ugyanis este, sötétben láttam. Nem számoltunk azzal, amire pedig a népi bölcsesség is figyelmeztet: ősszel és télen minden nap egy kokasléppel rövidebb, s mire csoportunk megérkezett a városba, már erősen alkonyodott. A koros, de nagyon lelkes helyi idegenvezetőt azonban semmi sem hozta zavarba. Az sem, hogy a szó szoros értelmében beesett a buszba s kosárcájából kiszórta mindig kéznél levő kötőtűt és fonalait. Az sem, hogy néha a beszélgetés fonálát is el elveszítette. Az sem, hogy időközben ránk esteledett. Nem „ismertett” semmit, csak mesélt vidáman, fantáziadúsán, humorral, körülbelül úgy, ahogy más korabeli hölgy az unokáinak mesél. S ahogyan tisztességes hallgatókhoz illik, mi nem firtattuk, hogy igazak-e a történetek, amelyek szinte megelevenedtek a Felsőváros régi, romantikus házai között, a halvány fényű lámpákkal megvilágított utcákon. Megtudtuk, hogy a Ferenc József idejéből származó komor börtönépületből egyszerűen elfogytak a rabok. S mivel nincs bűnöző, menesztették a börtönőröket is. Hittük, hogy a hajdanvolt pécek közül azokat, akik rossz kenyeret sütöttek, könnyörtelenül ledobálták az előttünk magasodó toronyról. Megálltunk a Felsőkapunál, ahol egykor a rossz lányokat pellengérré állították, de az idős hölgy sietett megnyugtanni minket, hogy „jó” erkölcséről híres századunkban ez a szégyenszeglet is munka nélkül maradt.

Térkép 1559-ből

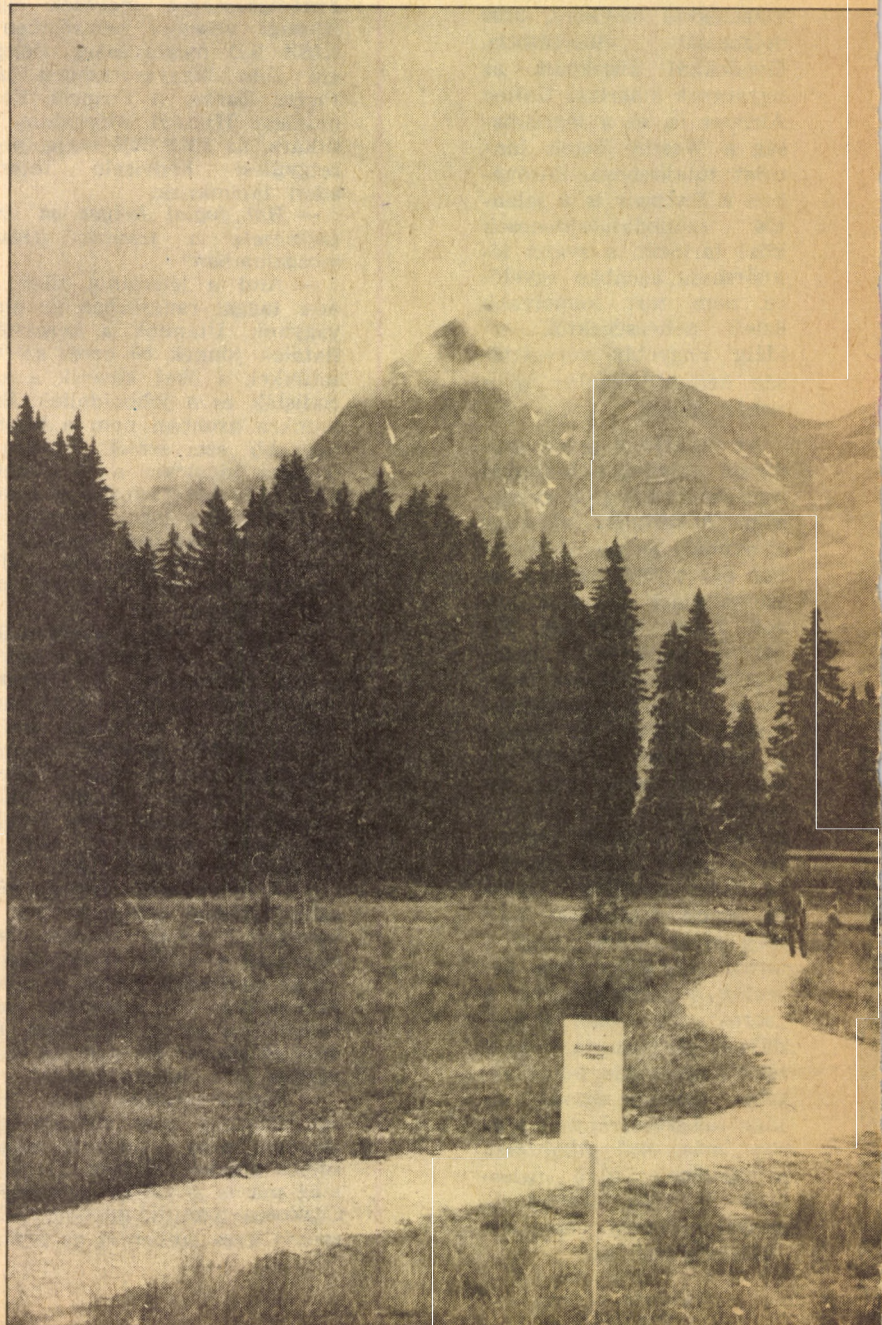
S, hogy végül is milyen város Bregenz? Olyan, mint egy mese. S ugyanilyen kedves mese az operetthercegség: Liechtenstein is a maga parányi méreteivel. A 25 kilométer hosszú ország fővárosán, Vaduzon percek alatt áthajthat a figyelmetlen utazó, anélkül, hogy észrevenné, nem egy nagyobb falut hagyott el. A kis fejedelemségnek egyébként nemcsak hercegi várra, hanem más, az utazó számára fontos dologra is telik, így például ifjúsági házra. A modern, tiszta ház több ágyas szobáiban a házi- rend a világnyelveken, így „természetesen” magyarul is olvas-

ható. A kézzel írt lap bizonyítja, hogy nem mi voltunk az első magyar társaság, amelyik megfordult itt.

A fejedelemség és Svájc határát átlépni egy pillanat műve volt. S még csak azt sem lehet mondani, hogy felejthetetlen pillanaté, hisz a világon semmi sem történt. Buszunk egyenletes tempóban haladt, immár Svájc országútjain. A hegyek egyre magasabbak lettek, s egyre meredekebb sziklafalal torpantak meg a kisebb-nagyobb tavak partján.

Letérve a Zürichi-tó mellett vezető útról hamarosan Einsiedelnbe érkeztünk. Svájc világhírű apátságában imponálóan okos vezető, Gebhard páter kalauzolta csoportunkat. Elmondta, hogy a nevezetes búcsújárhely története a nyolcszázas években kezdődött. Itt élt remetei magányban Meinrad gróf, aki kápolnával emeltetett egy csodatevő Mária képmásnak. Már ebben az időben megjelentek a zarándokok. 861-ben Meinrad gróft meggyilkolták, de története a halála után is folytatódott, hisz szentté avatták és cellája mellett 934-ben a Benedek rend kolostort és egy Máriának szentelt templomot alapított. A szerzetesek az elmúlt évszázadok során többször újjáépítették és bővítették az épületeket. Így született az 1700-as évek végén Svájc legnagyobb barokk székesegyháza, közepén az alapító cellája fölé emelt kápolnával. A barokk templomok burjánzó díszekkel, nehéz aranyaikkal mindig nyomasztottak, az einsiedelni azonban „barokksága” ellenére könnyed, tágas volt és szép, mint egy gondolat.

A barátok celláit természetesen nem közelíthettük meg, a folyosót lezáró nehéz faajtó is csak egy pillanatra nyílt meg, s engedett bepillantani a csöndes világba. Annál hangosabb volt viszont az épület másik szárnya, a gimnázium. A lépcsőn dübörögve rohanó tornaruhás osztály elől alig tudtunk félrehúzódni. Néhány lépés után azonban ismét csend fogadott, a könyvtár csendje. És egy meg-

Robotroham a láthatáron?

Néhány évvel ezelőtt még kétszáz dolgozót alkalmazott volna Chrysler egyik kelet-detroiti gyáregysége, ma munkájukat ötven sárga, szikrákat köpő robot látja el. Egy torinói üzemben a robotok a kompresszor szelepegységeit szerelik össze olyan ütemben, hogy egyenként 10 munkást helyettesítenek. A robotok itt nem csupán az összeállítás mechanikus műveleteit képesek elvégezni, hanem mancsaikkal az alkatrészek minőségét is ellenőrzik. Az Egyesült Államokban napjainkban mintegy 3000 robot működik és szerepük egyre nagyobb. E modern, „acélgalléros” dolgozók: gépjárműveket festenek, hűtőszekrényeket szerelnek össze, elkészítik a repülőgépek szárnyainak a furatokat, szemet bányásznak és ablakot mosnak. A tervezőasztalon pedig már létezők permetező, mélytengeri bányászathoz értő vagy éppen az űrben szelnie tudó „kollégáik”. Húsz évvel ezelőtt egy amerikai regényíró olyan társadalmat képzelte el a távoli jövőben, ahol minden munkát a robotok végzik, működtetésüket az „uralkodó elit” biztosítja, míg a társadalom többsége az elit által juttatott segélyekből él. Manapság — nem csupán regénytemaként — egyre többen foglalkoznak a „második ipari forradalom” társadalmi következményeinek felmérésével.

Kétségtelen, hogy a robotok elterjedése szükség-szerű. A robot képes 24 órán át dolgozni, nem kér ebélszünetet, nem cigarettázik: és nem pletykál munka közben. Hétfői napokon nem jön be fejfájással, soha sem késik és nem kér kilépőt magánügyben. Nem igényel fizetésemelést, miatta nem kell munkavédelmi berendezésekre költeni. Míg emberi lények plutóniumot csak különleges úrruhában képesek szállítani — minthogy az emberre rendkívül mérgező — addig a feladatot egy robot minden előkészület nélkül végre tudja hajtani. A hegesztést és autófestést optimális hatásokkal olyan hőmérsékleten kellene végrehajtani, melyet az ember már képtelen elviselni. Robot alkalmazásánál ilyen „korlátozó tényezők” nincsenek.

Elterjedésükhöz viszonylagos olcsóbbodásuk is hozzájárult. Két évtizeddel ezelőtt: egy tipikus, futószalaghoz alkalmazható robot

25 ezer dollárba került és működtetésének költségei meghaladták a munkások átlagos órabéréét. Manapság robotot — bonyolultságától függően — 7500 dollárért éppen úgy lehet venni, mint 150 ezerért. Működtetésük azonban az átlagórabér feléért-harmadáért megoldható. Jellemző példa: tíz évvel ezelőtt a General Motorsnál csupán ötven robot működött, ma 270. Évente az USA-ban 1500 robotot gyártanak és előrejelzések szerint az eladások a nyolcvanas években évente 35%-kal fognak emelkedni.

Maga a „robot” szó viszont óvilági eredetű, Karel Capek „találta fel” egy 1921-ben megjelent drámájában. E műben egyébként a szerkezetek emberszabásúak (természetesen érzések és lélek nélkül), kezdetben csak dolgoznak: parancsolóik helyett, majd megtanítják őket háborút is viselni. Az ilyen módon trenírozott robotok azonban végül parancsolóik ellen fordulnak és megsemmisítik őket. Vezérük viselkedésüket a darab végén — egy emberhez szólva — a következőképpen indokolja: „Nem vagytok sem olyan erősek, sem pedig olyan ügyesek, mint a robotok. Így mostantól én akarok uralkodni.”

Mindez persze csupán tudományos-fantasztikus írói látomás, a valóságban

a robotok alkalmazásának — jelenlegi — korlátai nyilvánvalóak. Egy robot rendelkezik olyan érzékekkel, melyekkel az ember nem — így például „láthat” infraszugárzást és „hallhat” ultrahangot, azonban néha az ember számára pofon egyszerű feladatokkal könnyen zavarba hozható. Így például, ha a szerkezetnek háromszög alakú tárgyakat kellene egy futószalagról kiválasztania, ezt csak rendkívül lassan tudná teljesíteni. Végig kellene ugyanis tapogatnia minden mancsa ügyébe eső tárgyat és aprólékosan megbizonyosodnia alakjukról. Ugyanezt a szelektiót egy ember a pillanat tört része alatt végre tudja hajtani. A robotnak ugyanezen művelethez analízisek hosszú sorát kellene megcsinálnia. Egy hasonlattal élve: míg az ember egyszerűen megkötözi cipőfűzőjét, addig a robotnak ehhez a művelet részletes leírására van szüksége.

Meghatározott ágazatokban, kiválasztott munkafázisokban azonban a robotok alkalmazása már bizonyíthatóan jelentősen növeli a termelékenységet, csökkenti a költségeket. (Érdekes módon e kedvező hatásuk nem csupán a nagyüzemben mutatkozik meg, számítások szerint beállításuk a kisvállalatnál is 80–90%-os költségcsökkentést okoz.) Elterjedésük

századunkban az előrejelzések szerint rohamossá válik. Az Amerikai Feldolgozóipari Mérnökök Egyesülete és a Michigani Egyetem egy közös tanulmánya szerint 1985-re az autóipar futószalagjain a munka 20%-át robotok fogják végezni és az évtized végére az összeszerelésben a robotok teljesítménye általában meg fogja közelíteni az emberét. Az amerikai vállalatoknak jó okuk van arra, hogy a robotok elterjedését ösztönözzék, a konkurencia ugyanis már most megelőzte őket. Japánban jelenleg 10 ezer robotot alkalmaznak és ötször annyit gyártanak, mint az Egyesült Államokban. A világkereskedelemben pedig kétségtelen és vitathatatlan tény, hogy egy termék árát az határozza meg, aki a legolcsóbban tudja gyártani. Ha tehát egy ágazatban a robotok alkalmazása már nem csupán kuriozitás lesz, hanem mindennapos jelenség, úgy a vevők nyilvánvalóan nem lesznek hajlandók a konkurencia alacsonyabb termelékenységéből fakadó magasabb költségeket megfizetni. Vagyis: a korszerűtlenebb üzemek a versenytől elkerülhetetlenül „kipontozódnak”.

Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy a robotok elterjedése társadalmi-szociális szempontból egyáltalán nem problémamentes. Az amerikai Carnegie-Mellon Egyetem kutatói szerint a robotforradalom következtében húsz év alatt több millió munkahely válhat feleslegessé és a robotokat már most számításba kell venni a szakmunkásképzésben. A tanulmány szerint „a legveszélyeztetettebb” helyzetben a hegesztők vannak, az ő munkájukat tudják a szerkezetek ugyanígy a legkönnyebben átvenni. A 130 vállalatnál

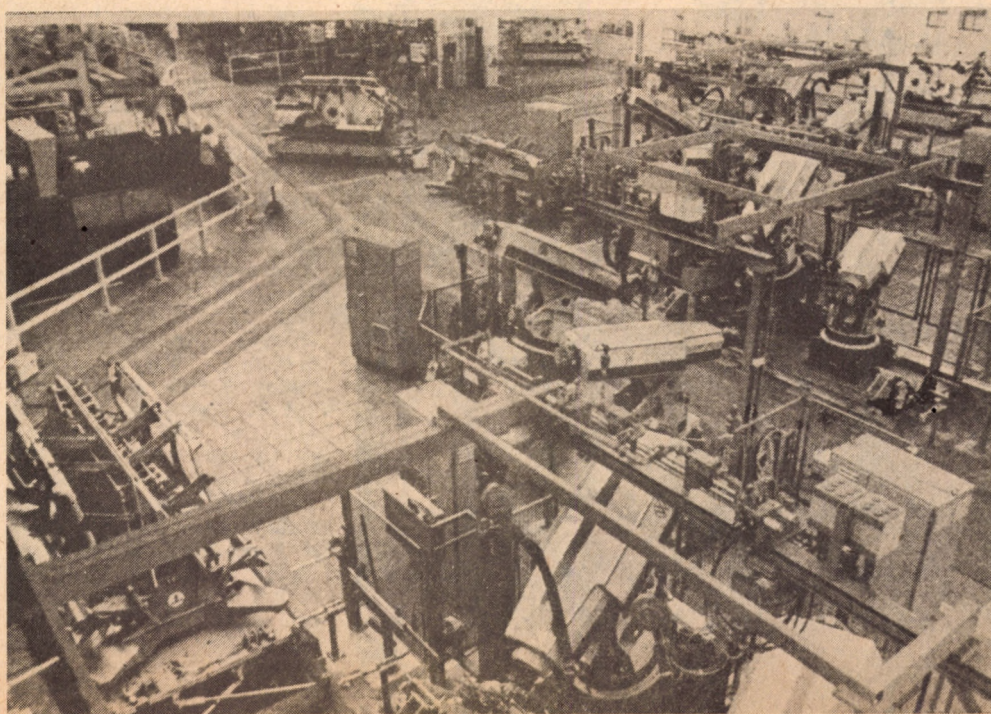
végzett felmérés alapján a szakértők úgy vélték, hogy már napjainkban is mintegy 1 millió munkahely megszüntethető lenne, távlatilag pedig a robotok 4–5 millió dolgozót képesek lennének „kiváltani”. Ez persze csak a közvetlenül mérhető hatás. Szociológusok szerint további problémákat okozhat a robotok beállítása azon dolgozóknál, akik „robotizált” folyamatokhoz kapcsolódnak. Valószínűleg nekik ugyancsak igazodniuk kell a robotok által diktált egyenletes, monoton tempóhoz, lehetetlen lesz „kiengedni” azzal, hogy „később amúgy is behozom”. Más vizsgálatok szerint a legnagyobb aggodalom a művezetőknél mutatkozott: „akkor én most kit és hogyan főgok irányítani?”

Súlyosbítja nyilvánvalóan a helyzetet, hogy a fejlett tőkés országokban 1981-re 25 millió munkanélküli számíthat és a konjunktúra éppen az autóiparban meglehetősen lanya. A fenti problémák persze inkább a jövőre vonatkoznak, a napjainkban működő robotok száma még nem olyan nagy. A szakszervezetek kérdéseiket, fenntartásaikat jórészt az USA-ban és Nyugat-Európában fogalmazzák meg élesebben, Japánban, ahol a vállalat hagyományos élete végéig gondoskodik alkalmazottairól, a társadalmi ellenállás lényegesen kisebb. Az első ipari forradalom ludditáihoz (géprombolók) hasonló akciókról, robotrombolásokról egyelőre nem szólnak tudósítók.

Vitathatatlan viszont, hogy a robotok beállítása jelentősen emeli a termelés hatékonyságát és így mindenképpen az egész társadalom javát szolgálja elvileg. Ugyancsak elvileg: a munkahelyüket elvesztő dolgozók átképezhetők, és jól elhelyezkedhetnek például a gyorsan bővülő szolgáltatási ágazatokban. A nagyobb termelékenység a társadalom számára erőforrásokat szabadít fel, melyeket környezetvédelemre, jobb egészségügyi ellátásra, magasabb színvonalú oktatásra lehet fordítani. Mind ezzel a szakszervezetek is tisztában vannak. Nem mindegy azonban, hogyan megy végbe a kétségtelen társadalmi konfliktusokat hordozó folyamat. A racionalizációt célzó beruházásokat a szakszervezetek véleményét meghallgatva határozzák-e el vagy pedig a munkavállalókat kész tények elé állítják. Ezekről a kérdésekről nemrég a nyugatnémet Wirtschaftswoche című lap egy szakszervezeti vezetőt faggatott. Megkérdezte a riporter azt is, hogy mi lenne a dolgozók számára a legmegnyugtatóbb eljárás. „Az együttes döntés” — hangzott a válasza.

Gonda György
Szentgáli Péter

A Volkswagen gyár karosszériaüzemében robotok dolgoznak

veg mögött, ha komolyan elgondolkoznak a színházak vezetői, művészei, mindig megtalálják a siker vagy kudarc pontos és jól ki-elemezhető okait.

Csakhogya a mégannyi összetevőből eredő sikerek között is vannak különbségek. Minőségi különbségek, ha úgy tetszik. Nem csak arról van szó — hogy — nézzünk konkrét példákat — minőségileg más siker Sütő András drámája, A szuzai menyegző a Nemzeti Színházban, és Katajev bohózata, a Bolond vasárnap a Józsefvárosi Színházban, mivel más az előadások alapjául szolgáló darabok művészi-estétikai minősége. Hanem arról is, hogy ami néhány kritérium szerint sikernek tekinthető, más — és talán nyomósabb — érvek szerint nem az. Megint csak konkrét példák maradva: a Madách Színház szinte valamennyi előadását táblás házak előtt tartotta. Ha ezt vesszük, csupa sikerdarab, sikerelőadás ment a színházban, s ilyen értelemben föléje emelkedett mondjuk a Nemzetinek (amelynek nem egy előadásán üres széksorok is tátongtak). Csakhogy: a Madách jó néhány előadása művésziileg nem volt siker. Soroljuk? Az ember tragédiájának szürke unalma, a Patika félreértelmezett előadása, az angol kommersz darabok — Brian Clark: Mégis, kinek az élete?, Ronald Harwood: Az öltöztető — állméliségeket szuggérálni kívánó rendezései, Dürrenmatt: A baleset című darabjának kudarcra arra intenek: hiába a közönség vonzódása, a színház megrekedt, tíz-egynéhány évvel

ezelőtt kivívott művészi rangja csökkenőben (már évek óta), s kérdés: meddig leplezhetőek ezek a tünetek a közönség vonzalmával, amely ugyan szívesen bemegegy az előadásokra, hogy kedvenc színészeit lássa (a Madách színészgárdája változatlanul ragyogó), de sokszor semmi egyebet nem lát a színpadon, mint kedvenceit (akik közül nem egy, a vele szemben támasztott művészi igények elszürkülése folytán, lassan elszürkül maga is, és alakítások helyett önmagát, önnön marínra adja).

Mi hát akkor a siker? Egyszerűsítsük le a választ: az, ha dráma, rendezés, színészi játék, az előadás egész megjelenése, valami többet akar, mint csak eljátszani a művet; ha — akár klasszikus, akár mai, akár magyar, akár külföldi darab esetében — maga az írói alkotás is igényes, gondolatokat, netán vitákat is ébresztő. Tehát: ha alkotóművészi jelenlét figyelhető meg, s nem csupán a reprodukálással törődik a színház. És a közönség? Vitathatatlan jelek mutatják, hogy az így létrehozott előadásokat legálabb olyan mértékben „veszik” a nézők, mint a csillogó felszínű semmitmondást, a mélynek vélt unalmat, a magvasnak képzelt közhelyeket. Példák? Íme: a Nemzeti már említett Sütő András-előadása, vagy a könnyűnek cseppet sem mondható, kétrészes Shakespeare-mű, a IV. Henrik ugyanott; Székely János tragédiája, a Protestánsok a Pesti Színházban; a Játékszínen (ugyancsak a Nemzeti társulatának elő-

adásában) Kornis Mihály Halleluja című darabja; Csehov fiatalkori műve, a Platonov a Pesti Színházban; a Velúrzakó, a bolgár Sztratiev szatírája a Tháliában, hogy csak az évad legfigyelemreméltóbb fővárosi előadásait említsük. De hát az is színházi alapigazság, hogy a jó előadásokra általában jó orra van a nézőknek.

Siker? Bukás? Bukásként elkönnyvelhető siker? Sikernek tekinthető bukás? Akadt belőlük nem egy az évadban. Volt olyan színház is, amelynek tulajdonképpen az egész évadja is csak mérsékelt sikerült, noha — igen dicséretes ötlellet — csak új magyar darabokat játszott, fennállása 25., jubileumi évadjában (a József Attila Színház). Volt olyan színház, amelyben látványosan, tetszetősen megcsinált, de az adott felszínű álmeley, álmerész, álmagvas, álmai darabokat érdemeiken felül tisztelő előadásokat láthattunk (a Vígben Kroetz Vadászata vagy Erikson Párizsi élete, a

Nemzeti Színház Shakespeare: IV. Henrik (Kállai Ferenc)

Pestiben Pomerance — megint egy angol szerző, angolmán évadunkban! — Az elefántember című darabja. Tovább tartott tehát itt is az a lassú engedelmélyfolyamat, amely e színházban sajnos egy-két éve megfigyelhető, s amelyet teljes mértékben nem tudott most sem ellensúlyozni a Protestánsok vagy a Platonov igazi, tartalmas sikere. Nem talált igazán magára ebben az évadban sem a Várszínház és a Józsefvárosi Színház; az egyikben a Shakespeare-színmű, a Vihar, és a Miskolcon kiváló előadásban megjelent svéd darab, Enquist A tribádok éjszakája volt csöndes kudarc, a másikkban valójában csak a Bolond vasárnap sikerült jól. A Tháliában a Velúrzakó mellett sajnos ott volt Hochhuth Jogászok című darabjának bukása (az évad egyik nagy csalódása, Dürrenmatt A balesete mellett). Szóval: öröm és bánat — s nehéz lenne megmondani, melyikből volt több?

Hogy már most kitapinthatók-e valamiféle tendenciák a fővárosi színi évadban?

Először is: a fővárosi évad nem független az egész magyar színi évadtól; szervesen bele kell kalkulálnunk a vidéki színházak munkáját is az összképbe. (A vidékiekről már volt szó lapunkban.) Másodszor: nem biztos, hogy bizonyos tendenciák egyetlen évad alatt eléggé észlelhetők, kitapinthatók. Elhamarkodott, felületes, légből kapott, előregyártott szempontok szerinti tendenciakreálásokra sincsen szükség. Anynyi azonban mégis megállapítható, hogy az 1980/81-es budapesti évad végül is alacsonyabban teljesítette ígéreteit, mint az várható volt. Csak igen kevés új magyar bemutatásban telt örömmünk (Sütő, Székely János, Kornis — akik közül az első kettő ráadásul erdélyi); más darabokban — Csurka: LSD; Füst Milán: A sanda bohóc, Szerb Antal: Éjjeli lovas; — vagy előadásokban — Páskándi: A koronatanú, Bereményi: Halmi; Müller Péter: Szemenszedett igazság — erősen csalódtunk. Elszaporodtak a főleg az angol nyelvtérületről származó sikerdarabok, s ezek előadásai-ban jelentkezett az évad

egyik veszélye, az értéken — a valós művészi értéken — túli becsülés, a valójában alulértékelést eredményező felértékelés.

Nem volt eléggé jelen az évadban a szocialista országok újabb drámatermésének java (bár bolgár felfedezőszorozatról beszélhetünk, de ez is szinte véletlenek vagy kampányszerűnek tűnt). Sok volt a biztonsági előadás; az olyan, amelyből kizárólag az érződött, hogy az egyetlen cél a gördülékeny üzemelés, a pontos „leblattolás”. Szomorúan kellett látnunk: egy egész sor meg nem írt félig megírt, rosszul megírt, felületes dramaturgiai munkát tükröző darabot. (Miért olyan engedékenyek a színházak dramaturgiai, miért hagyják magukat időzavarba hozni a kényelmes szerzőktől, miért vállalják az alig előadhatóság szintjén egyik-másik darabot, miért nem csíholják ki a szerzőkből legalább saját jó átlagszínvonaluk szintjén a műveket, miért elégednek meg néha csak a nevekkkel, akkor is, ha a név mögött az adott esetben egy kezdőtől is elfogadhatatlan mű áll? — kérdések, melyekre nem nekünk kell válaszokat keresnünk...) Szomorúan kellett látnunk: nem egy rendezőleg, színésziileg is felületes, végiggondolatlan, oda-csapott teljesítményt, nem egy félreértést, hamivába holt nagyotakarást és feltupírozott „nem jutott eszembe semmi”-t. Ilyen esetekben vajon miért nem reagált időben az adott színház művészi vezetése? Miért engedett létrejönni nyilvánvaló balfogásokat, hibás értelmezéseket? Sokat emlegetett és oly kívánatos művészi alkotóműhelyekben az ilyesmire is figyelni kellene, s akkor: talán elkerülhető lenne az olyan kudarc, min A baleset, vagy a Nemzetiben a Repülési kísérlet, vagy az Éjjeli lovas a József Attila Színházban.

Mit mondhat végül is a krónikás a lezárult fővárosi színi évadról? Talán annyit, hogy a nem éppen szívderítő jelenségek dacára is — született optimista lévén — bizakodik. E bizakodását arra a néhány előadásra alapozza, amelyeknek örülni tudott, mert bennük a dráma, a rendezés, a színészi munka, a művészi gondolat magas fokú egységet, magas esztétikai rangját látta megvalósulni. (Csak ismétlésként: A szuzai menyegző, a IV. Henrik, a Platonov, a Protestánsok, a Halleluja). Azt reméli, hogy a következő évad kevesebb felvetkező évad kevesebb felületességet és több felelősségérzetet, múgondot hoz majd. S azt reméli, hogy a tendenciák inkább a fent említett előadások irányába mutatnak majd, és nem folytatódik az a lassú leértékelődési folyamat, amelyet a befejeződött évad legaggasztóbb tendenciájának érzett.

Takács István

